O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 1999 йил, 23 феврал | 8 (181)- сон

ХАВФСИЗЛИГИМИЗ КАФОЛАТИ

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВ: «ҲАҚИҚИЙ МУСТАҚИЛЛИКНИ ИСТАЙСИЗЛАРМИ? — ШУНИ АЙТИНГЛАР!»

Куни кеча Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Остонага уч давлат президентларининг давлатлараро учрашувига йўл ола туриб, ҳам Тошкент тайёрагоҳида, ҳам Остонада одамнинг кўзини ярқ этиб очадиган сўзларни айтди. Бу сўзлар минтақа халқлари учунгина эмас, балки дунёдаги барча фитна-фасодлар, диний экстремизм, қўпорувчилик ҳаракатлари, очлик, қашшоқликка қарши курашаётган мамлакатлар, барча софдил инсонлар учун ҳам катта қимматга эга. Аввало, улар фақат Президент айта оладиган сўзлар. Президент даражасидаги, кенг миқёсдаги бохабарлик ва катта миқёсдаги салмоқли ҳодисаларни қамраб оладиган сўзлар. Шунинг учун улар бугунги замон воқеаларининг иштирокчиси бўлиб турган барча дахлдор кишилар қалбида кучли акс садо топади.

Президент Ислом Каримов Тошкент журналистларига ҳозирги аҳволни, унинг турли мураккаб қирраларини ўзига хос табиийлик билан баён қилар, тушунтирар ва шулар билангина чекланмасдан, ўзининг кўнглидан ўтказган фикр-мулоҳазалари ҳамда хулосаларини ҳам ўртага қўяр, шу бир қанча журналистлар орқали бутун халқимиз — унинг қалби ва онгига мурожаат қилаётгандай бўларди. Унинг сўзларидаги табиий даъваткор руҳ ҳеч кимни бефарқ қолдирмас, киши қаерда бўлмасин, беихтиёр шу даъваткорликнинг тўлқинларига шўнғир эди.

Биз ўз ижтимоий ва тарихий шароитимиздан келиб чиқиб, мустақиллигимиз, миллий озодлигимиз ҳақида кўп гапирамиз, кўп ўйлаймиз. Бу табиий. Чунки биз номустақиллик, қарамлик, ўзганинг ихтиёрига тобеликнинг турли шаклларини ва уларнинг миллат томирларини пажмурда қилувчи ҳолатларини неча ўн йиллар давомида ўз бошимиздан кечирган, тақдиримиздан ўтказганмиз. Мустақиллик ва миллий озодлик тугал мулкимиз ва тақдиримизга айланган бўлса ҳам, ва ҳеч ким, ҳеч қандай куч бизни энди орқага, машъум истибдод замонларига қай бир тарзда бўлмасин, қайтаролмаса ҳам, биз ҳали яна кўп вақтлар, бир неча ўн йиллар ўз мустақиллигимиз ҳақида фикр юритиб, унинг бутун ҳодисалари ва жиҳатларини ўйлаб, таҳлил қилиб борамиз. Бу одамнинг ўзини англаши каби гап. Ҳеч қачон тугамайдиган жараён. Мустақиллик ва халқнинг ўзини англаши, ўзини ахтариб топиши — битта жараён — бир жараён каби кечади. Англаш эса умрларни талаб қилади. Президент Ислом Каримов бошданоқ бизни мустақилликни англашга даъват қилиб келмоқда. Унинг барча ҳатти-ҳаракатлари, ғайрати, ташаббускор кучининг йўналиши — у нима ҳақида сўзламасин — бош ғояси — бош кузатган мақсади — бош йўналиши — ана шунда — мустақилликни бизга англатишда — бизни мустақил кишилар қилиб етиштиришда. Ўзини мустақил деб билган ва мустақил киши сифатида тарбияланган кишилар ҳам, Президент сўзлаётганда, бу сўзларни берилиб юракдан тинглаётганда, мустақилликнинг ўзгача бир инсоний ва ўзгача бир оламшумул маънолари қаърига кириб бораётгандай сезадилар. Ҳа, мустақиллик президент сўзлари ва талқинларида шундай оламшумул маъно касб этади.

Кеча Президент Остонага бора туриб, мустақилликни тушунишда бизга янги сабоқ берди. У ижтимоий ҳодисаларнинг асл моҳияти ва асл қиммати ҳақида фикр юритаркан, ёш журналистларга қарата:

— Мустақиллик — мустақилликдай, чегара — чегарадай, давлатлараро муносабатлар — мустақил давлатлараро муносабатлардай бўлсин... — деди куюниб.

Сўнг кутилмаган ярқ этиб келган фикр билан ҳаммамизнинг кўзимизни очди:

— **Сизлар ҳақиқий мустақилликни истайсизларми?** — деди журналистларнинг чеҳраларига, уларнинг кўзларига бир-бир синовчан тикилиб:

— **Сизлар шуни истайсизларми? Шуни айтинглар! Ҳар ерда шуни ёзинглар!**

Қоғозлардагина ёзилган мустақиллик феноменлари ҳам бўлади. Бу ер юзининг ҳеч ерида йўқ феноменни совет истибдоди кашф этган эди. Ўн беш республика қоғозда мустақил эди. Лекин аслида эса мустақилликдан асар ҳам йўқ эди. Мустақиллик йўлидаги интилишлар дарҳол раҳмсиз суратда қонга ботириларди. Ўша қоғоздаги мустақиллик билан ҳозирги мустақиллигимиз ўртасида ер билан осмонча фарқ бор. Булар тамомила бошқа-бошқа ҳодисалар; бошқа-бошқа тарихий-ижтимоий воқеликлар. Янглишмасам, худди мана шу ерда Президент Ислом Каримов биринчи маротаба ҲАҚИҚИЙ МУСТАҚИЛЛИК деган тушунчани ишлатди. Ва бизнинг бугунги эришган мустақиллигимизни ўтмишдаги советча сохта «қоғоз мустақиллиги»дан том маънода ажратиб, фарқлаб кўрсатди.

— Очиғини айтганда, — деди яна ўз эркин фикрини давом эттириб Президент Ислом Каримов: — Минтақамиздаги барча мамлакатлар мустақил бўлсалар-да, ўзаро алоқаларда эскича ёндашувлардан ҳали бутунлай халос бўлинмагани баъзан сезилиб қолади. Мен ўзаро муносабатлар, барча суверен давлатлар орасида бўлганидек, мустаҳкам қарор топиши тарафдориман...

Биз катта ёшли кишиларнинг кўпларимиз эски тузумнинг тузида, гапнинг очиғи, хўб тузланган одамлармиз. Ўша тузланиш шунчалар кучли бўлганки, ҳали ҳамон мана саккиз йил ўтиб бормоқда — ташнаком бўлиб турамиз, асоратлар бизни қўйиб юбормайди, бизни бўшатиб, том маънода Президент айтмоқчи, ҳақиқий маънода озод инсон бўлишга, озод фикрлашга қўймайди. Ҳамон эскича фикрлашлар, эскича иш усулларидан, эскича қўрқувлардан, чўчишлар, ҳадиксирашлар, кўзимизни дам сайин аланг-жаланг қилиб туришлардан қутулолмаймиз. Бу ҳатто мана Президентимиз қайғуриб айтаётганидек, давлатлараро муносабатларда ҳам, дам сайин ўзини кўрсатиб, намойиш қилиб туради.

Қардошлик, томирдошлик, яхши қўшничилик гўзал ва шакшубҳага ўрин қолдирмайдиган ўта олижаноб ҳодисалар. Лекин мустақил давлатлар ўртасидаги барча муносабатлар қонун-қоидалар, ўзаро келишилган ҳужжатлар. Ўзаро йўлга қўйилган, халқаро миқёсда тан олинган таомиллар асосида ривожланиб бориши тақозо этилади. Янги мустақил бўлган миллий давлатлар ўртасидаги чегараларнинг кўп ҳолларда қарийб очиқлиги, қарийб қўриқланмаслиги улар олдида кўпгина муаммоларни келтириб чиқармоқда. Бу миллий давлатлар ўртасидаги алоқалар, одамларнинг борди-келдилари жуда интенсив. Бу борди-келдиларни ҳеч қачон тўхтатиб ҳолига ташлаб қўйиб бўлмайди. Бу ишни давлатлар томонидан қатъият билан халқаро қонунлар талабларига кўра изчил тартибга солиниши зарур. Акс ҳолда турли кўнгилсиз ҳодисалар кўпайса кўпаядики, камаймайди. Шунинг учун Президент Ислом Каримов Ўзбекистон сарҳадларини қонуний асосда тартибга солишга жиддий суратда киришди. Ўзбекистон чегара қўшинлари ташкил топди. Чегара қўшинларининг ташкил топиши, виза режимининг жорий этилиши ҳақиқий мустақилликнинг бош белгиларидандир. Ўзини, чегараларини қўриқламаган давлат — тўла маънодаги давлат бўлолмайди. Дунё миқёсида ҳам ўз ҳурмат-эътиборини қозонолмайди. Ўзбекнинг беҳад доно мақоллари ичида очиқ қозон ҳақидаги мақол ҳам бор. Ўзбек ҳеч қачон қозонни очиқ ва қўриқсиз қолдирмайди. Очиқ қолдирсангиз, бепарво бўлсангиз, нодўстлар, ғаламислар, фитна-фасодчилар, «умуммусулмон чегаралари»ни даъво қилиб чиқаётганлар аввал ишни шу бепарво қолдириб кетилган қозонни булғатишдан бошлайдилар.

Чегараларимизни — бу бизга қанчалик қимматга тушмасин, барибир ҳеч қачон, ҳеч бир пайт очиқ, қўриқсиз, муҳофазасиз қолдириб бўлмайди. Очиқ қолдириш ҳозирги шароитда фақат ғаламисларгагина қўл келади. Очиқлик, қариндошчилик, дўстоналикдан улар ўз мақсадларида фойдаланадилар. Душманга қўл келадиган ишни қилиш охир-оқибатда ўз оёғига ўзи болта уриш билан баробар. Фитна аксаран ташқаридан келади. Ичкарида тайёрланади. Чегаралар қонуний асосларда ишласа, муҳофаза қилинса, фитналарнинг орқасида кимлар, нималар турганлигини аниқлаш ҳам нисбатан осон кечади.

Чегара шундай бир нарсаки, пашша ўтса ҳам, ҳужжат билан ўтсин! Биз мамлакатга ким келаётгани, нима келтираётганини равшан кўриб турайлик. Ҳисобдан ўтказайлик. Тасаввурга эга бўлайлик. Озод-маданий мамлакат истисносиз барча соҳаларда тартиб-қоида, изчил ишланган низом-режалари билан маданий, озод мамлакат ҳисобланади. Тартиб-қоидага, режа низомларга қўл учида риоя этилса, бундай ўлканинг қонунларига ҳам фақат қўл учида риоя қиладилар, йўлига ҳурматини сақлайдилар. Мамлакатдаги тартиб-қоида эса чегарадаги тартиб-қоидалардан бошланади. Чегара ҳақиқий мустақиллигимиз, тинчлигимиз, тараққиётимизнинг мустаҳкам кафолати. Шунинг учун Ўзбекистон Президенти чегараларимизни муҳофаза қилиш, мустаҳкамлаш, унинг барча ҳолларда халқаро миқёсда тан олинган қонун-қоидалар билан ишлашига биринчи даражали аҳамият қаратмоқда. Бу турли даражадаги ва турли кўринишдаги экстремизм, ноқонуний савдо-тижорат, гиёҳ карвонларининг йўлига ташланган энг ишончли тўсиқдир. Ўзбекистон ички ҳаёти ва тараққиётини издан чиқаришни истаганларнинг қўли чегарада қирқилади. Шунинг учун чегараларимизни ҳар жиҳатдан мустаҳкамлаш саъй-ҳаракатида Ўзбекистон ўз Президентининг ташаббусларини жон-дилдан қўллайди. Бунга жуда катта миқёсдаги давлат ҳамда умумхалқ иши деб қарайди. Биз билан ҳисоблашишларини истасалар, аввало, қонуний чегараларимизда ҳисоблашсинлар. Маданий, айрилмас, бирбирига қўлдош бўлувчи давлатлар шундай йўл тутадилар.

Бизнинг бугунги вазифамиз — чегараларимизда турадиган мард, қўрқмас, билимдон, техникани мукаммал эгаллаган ватанпарвар, жанговар кишиларни тайёрлаш. Экстремизм, турли тоифадаги қўпорувчиларнинг заҳарли пайини шиддат билан қирқиб ташлайдиган, бузғунчиликларнинг олдини олишга ҳар доим шай турадиган тезкор миллий ҳарбий кучларни етиштириш, халқимизнинг кучга тўлган ёш-йигит қизларини бу муҳим ишга тортиш — бугун Ўзбекистон давлати олдида жуда катта долзарб вазифа бўлиб турибди.

Маънавият ва маърифатни ўз сиёсатининг марказига қўйган давлатнинг бирон-бир соҳада ожиз бўлишга ҳаққи йўқ.

Иброҳим ГАФУРОВ

ПРЕЗИДЕНТ

Замон кучли зилзиладан силкиниб,
Турғунлик қўрғони емрилди ичдан.
Довуллар ҳукмида денгиз юлқиниб,
Тўлқинлар сапчиди асос бир кучдан.

Қийратмоқчи бўлди тошларга уриб,
Тўлқин ул баҳайбат кемаларни ҳам.
Журъат қилиб, штурвални бошқариб,
Ҳуррият дарғалари келдилар шаҳдам.

Шунда биринчилар қаторида Сиз
Жасорат камарин белга тақдингиз.
Аждодлар руҳига сиғиниб дилдан,
Такаббур қудратга қарши чиқдингиз.

Империя — етти бошли аждарҳо,
Ҳамла қилар эди бир зум тинмасдан.
Бемисл жасорат кўрсатиб шунда
Қутқардингиз Ҳумо қушни қафасдан.

Ҳумо — давлат қуши, ёзиб қанотин,
Учди, эл устига соясин солди.
Соҳибқирон руҳи ўйнатиб отин,
Ўзбек ўз тақдирин қўлига олди.

Умид қилиб буюк келажагидан
Халқ қувонди. Битди қуллик зардоби.
Шарқ осмони узра кўк жиягидан
Бош кўтарди Мустақиллик офтоби.

Эсимда, парламент минбаридан Сиз
Дедингиз: «Бас қилинг мадҳу-санони».
«Мени ўз ҳолимга қўйинг», дедингиз,
«Елкамда — халқ юки, ишонч-иймони.

Етказмоғим лозим уни манзилга,
Нега даркор бир-бировга хушомад?!
Тиз чўкиб илтимос қиламан: элда
Тинчлик-тотувликни сақланг бағоят!»

Бу эди инсоний фазилат сўзи,
Халқ кўнглида тошди Сизга муҳаббат.
Ҳар ким ўз номига эгадир ўзи,
Мақсад — мақтов эмас, — ҳақлик, адолат.

Тақдирнинг тиканли сўқмоқларидан
Ялангоёқ юргизиб талай қор-музда,
Қондириб заковат булоқларидан,
Тангрим Сизни берган толеимизга,

Серташвиш ва телба ушбу дунёда
Сиз янги, тўғри йўл солиб келасиз.
Юрт карвонин кечувсиз бу дарёдан
Оғдирмай, ўтказиб, олиб келасиз.

Машаққатлар ҳали ортда қолади,
Меҳнаткаш халқ гуллатар бу Ватанни.
Дунё «бир кўрсам» деб ошиқ бўлади
Ўзбекистон номли жаннат маконни.

Бизни тан олмоқда дунё тўрт ёғи,
Бугун янги аср бўсағасида.
Сиз кўтарган Мустақиллик байроғи
Ҳилпирар БМТ остонасида.

Халқ юкини толмай олиб келасиз,
Сиздан рози бугун ҳар овул, ҳар кент.
Катта обрўй қозонасиз ҳали Сиз,
Худо қувват берсин, жаноб Президент!

Келгуси авлодлар олгайлар ёдга,
Тангрим шафоатли назарин солгай.
Сизу биздан шу эртанги авлодга
Озод ҳамда обод бир Ватан қолгай.

Юртбошисиз халқнинг дил тўридаги,
Ёш қўшилсин қутлуғ бу ёшингизга.
Қорақалпоқнинг оппоқ қалб қўридаги
Олқиш ва саломин йўллайман Сизга!

Ибройим ЮСУПОВ,
Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ шоири
Қорақалпоқчадан Мансур АҲМЕДОВ таржимаси

Оталарнинг, оналарнинг эзгу тилакларидан файзли, фаровон бу юрт....

РАЗОЛАТГА ЙЎЛ ЙЎҚ!

СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ ФАОЛЛАРИНИНГ СЎЗИ

17 феврал куни Гулистон шаҳрида Сирдарё вилояти Миллий тикланиш партияси фаоллари ва хайрихоҳларининг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилиш иштирокчилари 16 февралда Тошкентда рўй берган экстремистларнинг ёвуз қўпорувчилик ҳаракатларини ғазаб ва нафрат билан қораладилар. Ўзбекистоннинг халқ сайлаган қонуний Президенти Ислом Каримовга қарши уюштирилган манфур суиқасд бу тинчликпарвар халқимиз, давлатимизнинг тинчлик сиёсати, танлаган тинч фаровонлик йўлига қарши қилинган кечириб бўлмас жиноят эканлигини, меҳнаткаш кишилар бундай бузғунчиликларга кескин қатъият билан зарба беришга тайёр эканликларини изҳор қилдилар. Ҳар бир фуқаро — Ўзбекистонда эркинлик ва миллий мустақилликнинг кафолати бўлсин. Ватан ўзининг чинакам зиёли фарзандларини шунга чақиради. Беғамлик, хафсаласизлик, ижтимоий ҳаётга лоқайдлик турли кўринишдаги экстремистлар учун қулай шароит яратиши мумкин. Озод диёрнинг озод кишиси — ўзини ватан тақдирига масъул ва дахлдор деб билувчи киши — зиёли киши ички ва ташқи сиёсатимиздан огоҳ бўлмоғи, замон воқелигида сиёсий фикрни тобламоғи, ўз ҳаётини хушёр инсон сифатида яшамоғи — ўлканинг бахту саодатига қўшган биринчи ҳиссаси бўлади.

Шулар ҳақида сўз юритар эканлар, йиғилиш иштирокчилари баралла: ЭКСТРЕМИЗМ, ҚЎПОРУВЧИЛИККА ЙЎЛ ЙЎҚ! — деб айтдилар. Сиёсий партиялар ва хусусан, Миллий тикланиш партиясининг жамиятдаги фаоллигини ошириш, сиёсий ва маънавий бўшлиқларни юксак маънодаги зиёли ишлар кўлами билан тўлдириш — ана шу партия аъзоларининг миллий мустақилликка, мамлакатимизга, Президентимизга бўлаётган турли таҳдидлар, хуружларга қарши қўшилган катта ишончли ҳисса бўлади.

— Биз бундай ярамас таҳдидларга қарши курашар эканмиз, ўзимизни аввало зиёли партиянинг аъзоси эканлигимизни ҳис қилайлик ва буни бир зумга ҳам унутмайлик, — деди ўз сўзида Матбуотни қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармасининг раиси, «Ҳуррият» газетасининг бош муҳаррири, партиянинг етакчиларидан бири Хуршид Дўстмуҳамедов. — Ҳаётимизнинг, фуқаролигимизнинг, қилаётган ишларимизнинг салмоғи шунда янада сезиларлироқ, таъсирчанроқ бўлади. Миллий тикланиш партиясининг аъзоси бўлиш — ўз хатти-ҳаракатида намуна бўлиш деганидир. Президентимиз бизни қалтис вазиятларда энг ишончли йўлларни топишга даъват этмоқда. Ишончли йўл эгаси ишончли одам сифатида ўзимизни кўрсатсак, партия аъзосининг халқ орасида обрў-эътибори ортади. Шунда унинг жамиятнинг ўзак одами эканлиги билинади.

— Бизнинг халқимизнинг табиатида экстремизм йўқ, бўлган эмас. Умид қиламизки, бундан кейин ҳам бўлмайди. Бузғунчиликнинг томири ташқаридан келаётганга ўхшайди. Лекин халқимиз бунга қатъий йўл бермайди. У ўз Президенти атрофида мустаҳкам бирлашади. Халқни Президентдан — Президентни халқдан ажратиб бўлмайди, — деди ўз сўзида «Олтин мерос» халқаро жамғармасининг раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Худойберди Тўхтабоев. — Миллий тикланиш партиясининг жамиятда, халқ ичида қиладиган зиёли, маърифий ишлари жуда кўп. Партиямиз миллат ҳаётига дахлдор энг яхши ташаббуслар билан чиқсин. Ёшлар билан яқиндан ишласин. Уларни ўз олижаноб бағрига тортсин. Партиянинг қадриятларни тиклашдаги ўрни беқиёсдир. Шу уни ўзига хос йўлга эга сиёсий партия сифатида танитади ва шу билан халқимиз ўртасида ишончга, обрўга эга бўлади.

Йиғилишда Миллий тикланиш партиясининг Сирдарё вилояти ташкилоти фаолиятини янада жонлантириш, одамлар орасида бўлиш, жойларда тез-тез кишилар билан учрашиш, сафларга давримизнинг илғор кишиларини тортиш чора-тадбирлари белгиланди. Йиғилишда ташкилий масала ҳам кўриб чиқилди. Фан доктори Ҳабибулло Абдукаримов Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партияси Сирдарё вилояти Кенгашининг раиси қилиб сайланди.

Йиғилишда Сирдарё вилояти ҳокимининг ўринбосари Камолиддин Оқбўтаев иштирок этди ва Президентимизнинг Вазирлар Маҳкамасидаги нутқи, «Туркистон» газетаси мухбирининг саволларига берган жавобларида, кейинги бир қанча чиқишларида халқимиз олдига қўйилган вазифалар халқ томонидан кўтаринки руҳда қабул қилинаётганлиги, амалий фаолиятимизга дастур бўлаётганлиги тўғрисида сўзлади.

* * *

●18 феврал куни Миллий тикланиш партиясининг ходимлари партиянинг Самарқанд фаоллари билан учрашдилар. Партиянинг Самарқанд вилояти Кенгашининг раиси, профессор Омон Мелиев вилоятда партия фаолияти билан боғлиқ масалалар ҳақида ахборот берди. Ишларда сусткашлик, ўзибўларчилик, журъатсизликка ва айниқса, беғамликка йўл қўйиб бўлмаслиги, партия мустақилликни мустаҳкамлаш, унинг мафкурасини яратишда кўркам ишлари билан ўзини эркин сиёсий куч сифатида намоён қилишга чорлангани хусусида батафсил фикрлашиб олинди.

Вилоятлар партия фаоллари билан учрашувларда Миллий тикланиш партиясининг раиси Иброҳим Ғафуров қатнашди ва сўзлади.

ЎЗ МУХБИРИМИЗ

«АЯЖОН, УЛАРНИНГ МАҚСАДИ НИМА?»

16 феврал куни юртимизга, юртбошимизга қилинган суиқасд, қўпорувчилик ишлари биз оналарни қалбларимизни ларзага солди. Нималар бўлаётганлигига ҳали тўла ақлим етиб-етмай, дилим ғашланиб ишдан уйга қайтсам, кичкина ўғлим Шерзоджон югуриб келиб, «Аяжон, эшитдингизми, бомба портлатишибди. Президентимизга суиқасд қилишибди. Аяжон уларнинг мақсади нима, президентимиз уларга нима ёмонлик қилди, тинчликни ёқтирмайдиганлар кетаверсин уруш бўлаётган жойларга», — дея болаларча ғазабланиб, куйиб-пишиб гапирди.

Болажонимнинг, саккизга тўлиб-тўлмаган Мустақилбегимнинг бу муносабатидан кўзларимга ёш қалқди. Мурғак қалбларга озор етказганлар, тинчлигимизга, мустақиллигимизга кўз олайтирганларнинг, неча-неча оилаларнинг болаларини етим қолдирганларнинг, оналарни чирқиллатганларни Оллоҳ албатта жазосини беради.

Ҳа, болажоним, юртбошимизни буюкларимизнинг руҳи поклари асрагани рост бўлсин. Илоҳим юртимизни бошидан кечирган ёмон кунининг боши ҳам, охири ҳам шу бўлсин!

Малика БОБОҚУЛОВА

Тошкент

Ватанга хиёнат қилиб, эл бошига қайғу-фалокат ёғдириб, рўшнолик кўриш илинжида бўлганлар қаттиқ янглишадилар. Мана шу қўпорувчилик ишини содир этишда қўли борларнинг муқаррар ёзиғи шу: бу дунёни ҳам, у дунёни ҳам бой берди улар! Ер ҳам улардан ҳазар қилади, вақти етса бағрига олмас, бинобарин, доно халқим билиб айтгандай «Диндан чиқсанг ҳам, элдан чиқма!».

Биз оғир кунларда аҳдида қойимлиги ва матонати билан халққа мадад бўлган юртбошимизнинг ҳар бир чақириғи, даъватига лаббай деб жавоб беришга, юртимиздаги ривожланиш ҳамда барқарорликка ғараз ва ҳасад ўти билан ёнган ғанимларга, керак бўлса,

МУҚАРРАР ҲУКМ

қўлга қурол олиб курашишга тайёрмиз. Биз шу Ватанда туғилдик, ўсиб-улғайдик, вояга етдик. Шу Ватанни деганмиз! Чунки фарзандларимиз ҳур, озод ва обод Ватан меросхўри бўлишлари керак! Шундай экан, бу юракларга ҳеч қандай даҳшату ваҳшатлар хавф сололмайди. Зеро, бу юракларда Ватанга муҳаббат ва садоқат ўти яшайди.

Кези келганда, бизнинг бу тинч, фаровон ҳаётимизга ёвқараш кўзланганларга азал-абад тилдан тилга кўчиб юргувчи бир нақлни эслатиб қўйишни истардик. «Сабру бардошда ўзбекка тенг келадигани йўқ, аммо у бир қўзғалмасин...»

Шеърият даҳоси Фирдавсийнинг мана бу мисралари битилганига минг йилдан ошган бўлса-да, ҳар биримизнинг бугунги юрак туғёнимиз тажассум унда:

Еримиз, сувимиз, фарзандимиз деб,
Хотин, бола-чақа, дилбандимиз деб,
Бирма-бир жонимиз этамиз фидо,
Ватанни душманга бермаймиз асло!

Абдушукур ШОМУРОДОВ,
Муқимий номидаги театр раҳбари

Ниҳол экиш қийин, парваришлаш ундан ҳам қийин...

МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА ТАРИХ САБОҚЛАРИ

Президентимиз «Туркистон» газетаси мухбирига берган жавобларида одатдагидек, жуда кўп марта тарихга мурожаат этди. Бу бежиз эмас. Беҳбудий сўзи билан айтганда, тарихдан биз кўп саволларимизга жавоб олишимиз мумкин. Тарих сабоқлари жамият интилишларида ниҳоятда катта аҳамиятга эга. Унинг салбий намуналари нохуш жараёнларни такрорламасликка, йўл қидиришга, ижобий сабоқлари эса, замонга қараб бу тажрибадан фойда излашга ундайди.

Бугунги кун илмий тафаккур доирасига «мустақиллик» тушунчаси кириб келди. Табиийки, тарихчилар, бугунги мустақилликнинг тарихий асосларини тасдиқловчи, унинг илдизлари яширинган ўтмиш воқеаларини манбалардан қидиришни ва бу ҳақда илмий мулоҳазалар юритишни бошламоқдалар. Тарихчиларнинг янги авлоди мустақиллик ўз тақдирини ўзи ҳал қилишга бўлган саъй ҳаракатларнинг тасдиғини тарихдан қидириб, асрлар қаърига янада чуқурроқ кириб боради. Изланишларимизнинг даврий чегаралари — уч минг йил. Бу эса илмий йўналишларимизни қайта кўриб чиқишимизни талаб этади. Таассуфки, бу жараён бизда секин амалга оширилмоқда. Бу муаммо аввалaмбор тадқиқотчи кадрларнинг етишмаслиги билан чамбарчас боғлангандир. Янги авлод тарихчилари ҳали ўқув ва ўсиш жараёнида. Мавжуд тадқиқотчи кадрлар эса илмий арсенални «таъмирлаб», ёшлигида архивлардан йиғган манбаалар ва материалларни замонга мослаб ишлатишнинг ўзи билангина янги тарихни ёзолмайди. Мустақиллик шарофати билан янги тарихчилар зарурлиги кун тартибида турган долзарб масалалардандир. Тарихий тадқиқотлар жараёнига ёшлар фаоллик билан кириб келмоқдалар. Лекин илмий тадқиқотлар учун уларга материал тўплаш, тажриба орттириш лозим. Бунинг учун эса вақт керак. Вақт, замон эса кутиб турмайди. Президент томонидан қўйилган вазифалар ўзининг тезкор, реал ечимини ва амалга оширилишини кутмоқда. Ҳозирда бутун жаҳон фанида тўпланган энг муҳим тадқиқот усулларини ўзида мужассамлаштирган янги илмий ёндошишларни излаш ишлари амалга оширилмоқда. Бу изланишларда тарихий тадқиқотларнинг эскича тузилишидаги биносини бузиб ташлаш, шу билан бирга, янги конструктив устқурмаларни ташкил этиш лозим бўлади. Лекин бу зарурий ишни айрим хорижий ҳамкасбларимиз назарга олмайдилар ёки кўришни хоҳламайдилар. Жумладан, Америка олими Ю. Брегел Ўзбекистон эски тарихчиларнинг ўз илдизларини қайта баҳолаш йўлидаги ҳаракатларини таҳлил этаркан, уларни йўққа чиқариб, Ўзбекистондаги ҳозирги бутун тарих фанига қарши чиқади. Уни тарихни нохолис қайта ёзишга ҳаракат қилаётганликда айблайди (Восток-Orient. 1998. N 5). Муаллифнинг олимларни тавсиф этишда кескин ғазабли сўзлар қўллаши, масалага носоғлом, нохолис ёндошишига асло қўшилиб бўлмайди. Бунинг устига, муаллиф ҳакамликка даъво қилади-ю, айни замонда ўзининг Ўзбекистон тарихчиларининг сўнгги ишларидан мутлақо бехабарлигини ошкор этиб қўяди. Ушбу журналнинг бошқа бир мақоласи муаллифи (Восток-Orient. M. 1998 й. N 3) С. Петрова эса, ҳозирги даврда Ўзбекистонда тарих фани сиёсий мақсадларга бўйсундирилган, деб ҳисоблайди. Бу унинг мамлакатимиз илмфанида кечаётган жараёнлардан тўлиқроқ воқиф эмаслигини кўрсатади. Муаллиф мулоҳазаларида асосан ўта кетган сохта «ўзбек зўравонлиги»ни ўйлаб топган Масов деган кимсага таянади. Бу ўринда архив материаллари, манбаларни юзаки, бир ёқлама, нохолис ёритган Р. Масовнинг «История топорного деления», «Таджики под грифом секретно» номли асарларига андак тўхталмаса ҳам бўлмайди. Муаллифларга негадир ўзбек миллатининг тарихи қадимдан шаклланганлиги ёқмайди. Улар: ўзбеклар ўз тарихини «қадимийлаштиришга» уринмоқдалар, аслида эса уларнинг миллат сифатида шаклланиши XVI асрдан бошланади деганга ўхшаш таги пуч даъволар билан чиқмоқдалар. Мамлакат Президенти тарихимизни бундай чеккадан туриб сохталаштиришга уринишлар ҳақида сўз юритиб, «Биз бундай қарашлар билан сира келишолмаймиз... Ҳар бир халқ, жумладан, ўзбек халқининг ҳам тарихи бетакрордир», деб таъкидлади. Албатта замонавий тарихшунослик фани фақатгина ўша икки-уч тарихчидангина иборат эмас. Ғарб илмий дунёсида мустаҳкам ўрин эгаллаган бошқа холис фикрли тарихчилар ҳам кўп. Парчаланиб кетган собиқ иттифоқ ҳудудида юз берган сиёсий ўзгаришлар мустақил давлатларнинг юзага келиши Ғарбда ҳам тарих фани соҳасида муайян гуруҳларнинг ажралишига олиб келди. Уларнинг бири иттифоқнинг бўлиниб кетишидан ташвишга тушган ва мустақил республикаларнинг ўзларини ўнглаб олишлари ва ўз тараққиёт йўлларидан боришларига ишонмаган эски авлод тадқиқотчилари бўлиб, улар мустақил республикаларга Россия омили билан боғлиқликда қарамоқдалар (масалан, Майкл Ривкин ва Даниэл Брауер). Буюк Британия, АҚШ, Франция, Германия, Япония ва бошқа мамлакатлар тарихчиларининг янги авлоди эса Ўзбекистон тарихи масалаларига холис илмий нуқтаи назар билан ёндошадилар.

Давоми иккинчи бетда

МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА ТАРИХ САБОҚЛАРИ

Боши биринчи бетда

Ўзбек ва Ўрта Осиёнинг бошқа тилларини ўрганган ҳолда, Ўзбекистон архивларида ишлаш имконига эга бўлган бу тадқиқотчилар Ватанимиз тарихининг турли муаммолари ва даврлари ҳақида ўзларининг ҳалол, асосли фикрларини билдирмоқдалар. Улар жумласига И. Балдауф ва Б. Фрагнер (Германия), К. Кубо, Э. Мано, Х. Комацу (Япония), Ш. Аникер, О. Бертон, Д. Кондаетти (Буюк Британия), Тураж Атабаки (Голландия), В. Форню, П. Шувен, К. Фужол, Ф. Брисан, Л. Керен (Франция), Дж. Гросс, Р. Макчезни, Э. Олворт, Д. Девич, Д. Абрамсон, А. Азада-Рорлих, М. Камп (АҚШ), М. Субтелни (Канада), Ш. Акбарзаде (Австралия) сингари таниқли олимларни киритиш мумкин. Бу муаллифлар асарларида бутун диққат-эътиборини Ўрта Осиё халқлари, шу жумладан, ўзбек халқи тараққиётининг миллий ўзига хослигига қаратиб, илмий муаммоларни, ҳеч қандай ғаразли танқидларсиз, имкон борича объектив тарзда ёритадилар.

Тарихда миллий ғоя қадимдан бошланади ва давлатчилик шаклида намоён бўлади. Давлатчиликнинг ўзи, уни ташкил қилиш, тараққий эттириш ва кенгайтиришга бўлган ҳаракат маълум миллат ёки халқ манфаатларига бўйсундирилган ҳаракатдир. Бу ғоя Ўрта Осиёда, айниқса, XX асрда тўлақонли намоён бўлди. Бу ҳудудда 1991 йилда мустақил давлатларнинг тинч йўл билан вужудга келиши тарих феноменидир. Албатта, бу ҳодиса тасодифий ҳол эмас, балки тарихий тараққиётнинг илгариги босқичлари, халқларнинг ўз мустақилликлари учун курашлари замирида юзага келган қонуният натижаси эди.

Миллий ғоя ҳақида фикр юритарканмиз, яқин ўтмишимизга — ҳали биздан асрлар қаърига йироқ кетмаган яқин тарихимизга мурожаат этайлик. Ўзбекистоннинг XX аср тарихи бир бутун яхлит жараён бўлиб, унда жаҳон миқёсида аҳамиятга молик воқеалар Ўрта Осиё воқелиги билан уйғунлашиб кетди. Оқибатда, бу ҳолат нафақат Ўзбекистон тараққиётига, балки сиёсий кучларнинг Шарқ ва Ғарбда жойлашиш тартибига ҳам таъсир этмай қолмади. Ўлканинг икки империя даврида қарамликка тушиши ҳудудда миллий ғоя, бирлашишга бўлган ҳаракатларни йўққа чиқармади. Аксинча, у бирлашиш зарурлиги ҳиссини ва бу ҳис ёркин намоён бўлган миллий озодлик ҳаракатлари, чор амалдорлари зўравонлигига қарши қўзғолонларни келтириб чиқарди. Бу даврда ривожланган жадидчилик ҳаракати жаҳон аҳамиятига молик воқеа даражасига ўсиб чиқди. Республика Президенти И. А. Каримов бу миллий озодлик ҳаракати ва унинг намоёндаларини юксак эҳтиром билан тилга олиши бежиз эмас.

Айнан колониализм даврида, бу маданият устидан иккинчисининг ҳукмрон бўлиши аҳолига ёт турмуш тарзининг зўрлик билан маҳаллий шароитларга татбиқ этилиши, миллий-анъанавий ҳаёт асосларини менсимаслик сиёсати миллий ўз-ўзини англаш жараёнини тезлаштирди. Бунда биринчи навбатда қолоқликнинг бутун моҳиятини тўғри тушунган ва халқ манфаатлари нуқтаи назаридан фикр юрита оладиган илғор зиёлиларнинг роли беқиёс бўлди. Бу ўринда биз жадидлар дунёқарашидаги миллий ғоя ҳақида гапира оламизми? Шубҳасиз! Жадидлар қарашларидаги миллий ғоялар қуйидагилардан иборат эди: қолоқлик ва турмушдаги консерватизм билан кураш; миллийликни сақлаган ҳолда, ҳамма соҳаларда маориф, маданият ва санъатнинг янги турларини, янги ҳаётий қарашларни жорий этиш, аҳолига тарихий онгни сингдириш каби ислоҳотларни ўтказиш ва ҳ.к. Буларнинг ҳаммаси охир-оқибатда сиёсий ислоҳотлар ўтказиш зарурлигини тушунишга, қўйилган вазифаларни бажариш учун мустақиллик зарурлигини англашга олиб келди. Беҳбудий, Чўлпон, Авлоний, Фитрат ва бир қатор бошқа жадидлар асарларига асосланган ҳолда биз уларнинг миллий ғоясининг ўзаги халқни бирлаштириш ғояси бўлганлигини кўрсатишимиз мумкин. Беҳбудий шундай ёзган эди: «Агарда биз Туркистон мусулмонлари хоҳласакки, дин ва миллатимизни иттифоқ этиб, бугундан ислоҳотга, иттифоққа қадам қўйсак, зиёли ва тараққийпарварларимиз, бой ва уламоларимиз бирлашиб, дин ва миллат, ватан ривожи учун хизмат этсак, шунда биз бошқаларга қарам бўлмаймиз». Жадидларнинг фалсафий-тарихий қарашларида муҳим ўрин тутган ғоялардан бири шуки, жамият ва миллатнинг тақдири унинг ҳар бир аъзосининг тафаккурига боғлиқ. Бу ғоя Фитратнинг «Манфаат надур?» номли мақоласида ўзининг ёркин ифодасини топган. «Манфаат талаби аслида Бани Одамнинг фитрий, табиий хислатидир. Икки навъ бўлур: умумий ва хусусий. Умумий манфаат шундайки, бир миллат биргаликда фойда оладилар, яъни зарардан биргаликда халос бўладилар. Буни миллат манфаати ҳам дейилур. Хусусий манфаат шахсий миллатнинг бир фардига тегадиган фойда ёки зарардир. Одамлар манфаат қуришда ҳар хил фикрга эгадирлар. Баъзи одамлар шахсий манфаатларини миллий манфаат заминида қурадилар ва миллат манфаати бўлмаса, уни тарк этадилар. Айтадиларки, агар миллатимизнинг аксарияти саодат ва тинчликка етишсалар, шубҳасиз биз ҳам саодат ва тинчликка эришамиз. Лекин шахсиятимизга теккан бахт ва тинчлик аҳамияти бўлмай, фойда эмас, балки заволдир. Шунинг учун, бу жамоа қанча кучи бўлса, миллатлар манфаатига эришмоқ учун ҳаракат қиладилар. Шу йўлда бошларига тушадиган ҳар қандай оғир меҳнат ва мушкулотларни очиқ кўнгил билан қабул қиладилар. Қайси миллатнинг ичида шундай фидокорлар кўп бўлса, бундай миллатнинг ҳаёти ва баҳоси кўпроқ бўладур, қайси миллатнинг бошида фидокор шахслар кам бўлса, бу миллатнинг ҳалокати ва нобудлиги ҳам яқин бўлур». («Ойна», 1913, №4, 6).

Яна бир муҳим масала — динни тўғри қабул қилиш, тушуниш ва тадбиқ этиш масаласи. 85 йил бурун Туркистоннинг ниҳоятда оғир шароитида динда мутаассиблик авж олган бир пайтда жадидлар бу масалани кўтаришга журъат этганлар. Исломни тушунишни ислоҳ қилиш борасида жадидлар кўп иш қилдилар. Одамларни диний ақидаларга кўр-кўрона ишонишдан қайтардилар. Худо инсонга ўзини ҳар томонлама намоён қилиш учун барча имкониятларни берган ва шунинг учун инсон ўзи яшайдиган жамиятни такомиллаштириб бориши зарур. Эътиқоднинг асосий моҳияти мана шунда деб таъкидлаб бердилар. Фитрат шундай ёзади: «Оллоҳ инсонга энг буюк қудрат ва зўр қурол ато қилган. Инсон унинг ёрдамида оламни забт этиб, ўз итоатига киритмоғи мумкин эди. Бу қудрат ва қурол нима эди? АҚЛ!» (А.Фитрат. «Ҳаёт ва ғояси», «Ойна», 1913, № 8.) У вақтда бундай фикр юритиш — жасурлик эди. Тарихимизни кузатар эканмиз, халқ орасидаги диний тушунчаларнинг урф-одатлар, замонавий анъаналар билан уйғунлашуви бу миллий хусусиятларидан бири деб хулоса қиламиз.

Жадидлар миллий ғоясининг яна муҳим жиҳатларидан бири тарихий онгни ривожлантиришдан иборат эди. Беҳбудийнинг «Тарих ва жуғрофия» асарида бу ҳақида батафсил айтилган. У: «Паст қолган ва ё тараққий қилган халқларни, жаҳонгир бўлган давлат ё нопадид бўлган ҳукуматларни билмоқ учун тарих ўқумоқ керак. Мусулмонлик қандай кўпайди ва тараққий этди ва алъон на учун мусулмонлар таназзул этдилар? Ва иложи худдорий ва тараққий надур? Муни билмоқ учун тарих ўқумоқ керак...

Чунки ҳар нимарса ва шунинг асли ва насли тарихидан билинур», — деб ёзган эди.

Лекин тараққиётга эришиш учун биринчи навбатда ўзаро келишмовчиликлардан қутулиш керак эди. Беҳбудийнинг сўзича, ички келишмовчиликлар тобелик ва мустамлака тизимининг кучайишига олиб келади. Жадидлар миллат сўзини кўп ишлатиб, уни халқ маъносида қўллаганлар. Улар мустамлакачилик зулми остида эзилиб келган халқ оммасининг оғир ижтимоий аҳволи ва Туркистоннинг жаҳоннинг иқтисодий тараққий этган мамлакатларидан анча орқада қолиши сабабларини тушунган ҳолда, уни маърифатга ундадилар ва ислоҳотларга қадам қўйдилар. Уларнинг асарлари изтироб ва куюниш туйғулари билан суғорилган. Масалан, Авлоний «Биз миллат», «Миллат ҳолиндан бир яъс», «Ўз миллатидан рижойи ожизонам», «Миллат ҳолиндан бир нигор сўз», «Миллат ҳайкалига хитоб», «Миллатга хитоб», «Миллатга салом» шеърларида, Тавалло (Тўлаган Хўжамиёров) «Уёнмаз эрса миллат», «Миллат савдоси», «Кел, эй миллат», «Йиғла, миллат қон тўкуб», «Севинч хабар вера миллат», «Нечун миллат» шеърларида, Беҳбудий «Ҳақ олинур, берилмас», «Ёшларга мурожаат», Фитрат ва Чўлпон қатор асарларида миллат равнақи, унинг қолоқлиги сабабларини бартараф этиш масалаларини кўтарганлар. Авлоний:

«Кўзларинг оч миллат, кўп
замон ғофил ётдинг,
Умринг ўтда ёнмоқда,
қайғуга тоза ботдинг,
Кетди шону-шарафинг,
мозор тошидек қотдинг».
деб ёзса,

Тавалло унга ҳамоҳанг:

«Кел, эй миллат, кўзинг
оч, сен ҳам оламни
томошо қил.
Кўтар бошингни бидъат
лойидин, ўзни мусаффо
қил.
Тузуб ширкат, ўқутуб,
миллат ўғлин хотирин жо
қил,
Ғаниматдур бу фурсат
зарраи оламга парво
қил» —

дея халқни уйғотишга ҳаракат қилганлар.

Жадидлар тараққиётга фақат тинчлик йўли билан, парламент орқали эришишни лозим топганлар. Ўзбек халқининг тинчликсевар тотувликка интилиши ва ўзига хос миллий менталитети, хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда улар тинч йўл билан петициялар, намойишлар уюштиришга, давлат Думасида очиқ чиқишлар ва турли-туман рухсат этилган восита ва имкониятлардан фойдаланиб, чор ҳукуматидан ўз халқи манфаати учун сиёсий ҳуқуқларни талаб қилишга, Туркистон миллий тараққиёти учун объектив ҳаётий талабларга жавоб берувчи имкониятни яратишга ҳаракат қилганлар. Бу ҳам миллий ғоянинг бир хусусияти бўлган дейиш мумкин. Қон тўкилишлар, ҳарбий қуролли тўқнашувларга қарши бўлсалар ҳам, жадидларнинг шиори «Ҳақ олинур, берилмас»дан иборат эди. Бу жумла ўзида фаоллик, шижоат ва фидойиликни ифода этган. 1917 йилда вақтли ҳукумат миллий автономияни ўз хоҳиши билан бермаслигига кўзи етган жадидлар Қўқонда «Туркистон мухториятини» эълон қилдилар.

Миллий-тараққийпарвар ҳаракатнинг бостирилиши, болшевиклар томонидан Туркистон мухториятининг тугатилиши билан тоталитар тузумнинг барча даҳшатларини ўзида синаб кўрган халқ тарихи, «совет» тарихи бошланади. «Миллий ғоя» тушунчаси учун бу тарихдан биз нималарни олишимиз мумкин? Биринчи навбатда сиёсий таъқиб ва тўсиқларга қарамай одамларнинг кундалик турмуши ва маънавий ҳаётида кўп асрлик миллий анъаналарга муносабатнинг ўзгармаганлиги ҳамда ўзбек халқ бирлиги ҳиссининг сақланиб қолганлигини кўрсатиш мумкин. Расмий мафкура томонидан миллатнинг иккиламчилиги ҳақидаги қарашнинг тарғиб этилиши доим яширинча қаршиликка учради. Миллий-маданий мерос ташқаридан қараганда гўё қўллаб-қувватланаётгандек кўрсатиларди. Аслида юзаки бу қўллаб-қувватлаш остида рус шовинизми жорий этилди. Миллий тарих камситилди. Шовинизм қолипига солиб ўрганилди. Айниқса бу компания 80-йилларда кенг тус олди. Ўрта Осиё халқларининг ўтмишдаги ва замонавий ютуқлари совет миллий сиёсати тантанасини кўрсатувчи мезон сифатида баҳоланди. СССРдаги тил сиёсати — рус тилини билишнинг мажбурийлиги маҳаллий тиллар тараққиётига раҳна солди. Буларнинг ҳаммаси албатта тарихий онгнинг шаклланишига салбий таъсир кўрсатди. Бу сиёсатнинг оқибатлари бугунда ҳам намоён бўлмоқда. «Совет тарбияси»да шаклланган катта авлодга мансуб кишиларнинг кўпчилиги кучли давлатчилик анъаналарига эга бўлган Ўзбекистоннинг узоқ тарихидан аниқ тасаввурга эга эмаслар.

Юқорида билдирилган барча фикрлар қуйидагича хулосани қилишга имкон беради. Миллий ғоя — миллий мафкуравий асосга таянадиган халқнинг ўз тараққиёт йўлидир. Шунинг учун, миллий ғоя концепциясини яратиш мақсади олимлардан, айниқса ижтимоий-гуманитар соҳасида иш юритувчи тадқиқотчилардан, хусусан тарихчилардан, Ўзбекистон тарихида қадимдан ҳозирги давргача бир неча тушунчаларни у ёки бу кўринишларда ўрганишни тақозо этади. Масалан, миллий ғурур, давлат қурилиши миллий хусусиятлари ва услублари, хўжалик формалари, маънавиятнинг ўзига хос миллий анъаналари, шу билан бирга тарихий тафаккур ва тарихий онгнинг ҳар бир даврда ривожланиши ёки бунга тўсқинлик қилган омиллар сабабларини ўрганиш зарур.

Тарихий даврлар ичида миллий гармония: яъни тинчлик, миллатнинг мамлакатини такомиллаштиришдаги ўрнини англаб етиш, бошқа миллатларни ҳурмат қилиш, кўп миллатлилик тажрибаларининг мавжудлиги, миллатлар ва мамлакатнинг ўзига хослигидан келиб чиққан ҳолда тараққиёт йўналишларининг белгилаб олиниши, халқаро ҳамжамиятда муносиб ўринни эгаллаш йўлидаги интилишлар — жиддий тадқиқот манбалари каби қарашни тақозо этади.

Маънавият, мафкура, диний қарашлар: бу соҳалар орасидаги консенсуснинг ўзига хослиги, улар ўртасидаги қарама-қаршиликнинг йўқлиги нималарга боғлиқ? Бу муаммоларни тарихан кузатган ҳолда тарихчилар миллий ғоя концепциясини тузишга ўз ҳиссасини қўшишлари мумкин.

Миллий ғояга оид илмий қарашлар тизимини янада ривожлантириш Ўзбекистонда маънавият ривожига ва тараққиётига туртки бўлади. Шунингдек, у жаҳон ҳамжамиятининг тенг ҳуқуқли аъзоси бўлган Ўзбекистонда мустақилликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш ишига тўла хизмат қилади.

Дилором АЛИМОВА,
тарих фанлари доктори

Қиз қалбининг қувончи порлар,
Новдаларда минг баҳор чорлар…

ЗАРМИТАН ҚАТИҒИ

ёхуд ривоят, имконият ва муаммолар

Зармитан қишлоғининг довруғини нафақат Қизилтепа туманида, балки бутун Зарафшон воҳасида ҳамма билади. Аҳолиси гавжум бу гўша азалдан ҳунармандлар маскани бўлиб келган. Бугунги кунда ҳам ушбу анъаналар давом эттирилмоқда. Бу ҳақда кекса муаллим Ҳасанбобо Ёқубов менга қуйидагиларни сўйлаб берди:

— Қадимда қишлоғимизда газлама, хусусан, олача тўқиш, кулолчилик, темирчилик кенг ривожланган эди. Неъмат Отаев, Насриддин Наврўзов, Амри Акромов, уста Мурод, уста Азим, уста Назрулла каби ҳунармандлар номи эл ёдида муҳрланиб қолган. Зармитанлик моҳир қўллар жило берган турли-туман матолар, пиёла, коса, товоқ, лаган, кўза сингари сопол идишлар, сандиқлар, тандирлар, ўроқ, болта, тешалар Ғиждувон, Бухоро, Қарши, ҳатто, Қаттақўрғону Самарқанд бозорларида ҳам сотилган. Абдулла Гадоев, Раҳим Раҳматов, Аҳад Акромовлар ота-боболарининг анъаналарини давом эттиряптилар.

Ҳасан бобо шўро ҳокимияти йилларида ҳунармандчиликка эътибор сусайиб кетганлигини афсус билан тилга олди.

Дарҳақиқат, йигирманчи йиллар охири ва ўттизинчи йиллар бошида қишлоқ ҳунармандларининг қулоқ деб қувғин қилиниши, коллективлаштириш ва артеллар тузиш ҳаракати қадимий касб-қорлардан аксариятининг изсиз йўқолишига сабаб бўлди. Зармитандан 60 километр олисдаги Ғиждувонда артел очиб, барча ҳунармандларни ўша жойда тўплаш учун олиб борилган иш тамомила хато эди. Чунки уй-жойини, болачақасини ташлаб ким ҳам шунча узоққа бориб ишлар эди, дейсиз? Бунинг устига, якка тартибда ҳунармандчилик билан шуғулланиш таъқиқлаб қўйилган эди. Оқибатда жуда кўп жойларда, жумладан, Зармитанда ҳам турли касб-корлар унутилиб, йўқолиб кетди.

— Лекин шунга қарамай, — дея суҳбатга қўшилди қишлоқ оқсоқолларидан Дониёр Отаев, — қатиқ ивитиш санъати ҳамон яшаб келмоқда. Бунинг асосий сабаби шундаки, Зармитан қатиғи дунёнинг бошқа бирор бир ҳудудида йўқ. Уни ивитишнинг сир-асрорини кўплар ҳатто билмайдилар ҳам. Ҳикоя қилишларича, ўтмишда қўшни қишлоқлардан, ҳатто узоқ-узоқ вилоятлардан кишилар ана шу қатиқдан баҳраманд бўлиш учун бу ерга ташриф буюришган. Кексаларнинг айтишларича, инқилобдан аввал ҳар кун эрталаб махсус чопарлар ёрдамида Бухоро амири нонуштаси учун Зармитан қатиғи етказиб берилар экан.

— Бухоро билан Зармитан қишлоғи ораси салкам 15 чақиримлик йўл. Агар масофани эътиборга оладиган бўлсак, ҳукмронга тортиқ қилиш учун юборилган қатиқ йўлда айниб қолмасмикин? — деб сўрайман суҳбатдошларимдан. Улар бунга жавобан менга Зармитан қатиғининг ўзига хос хусусиятлари, уни ивитишнинг бир неча юз йил сир сақланган усуллари ва ниҳоят шу борадаги афсона ҳамда ҳақиқатни айтиб бердилар. Ровийлар айтган бир афсонада Зармитаннинг кун чиқаридан оқиб ўтувчи ариқнинг нариги томонида Гулҳовуз деган кичик қишлоқча бўлиб, бир чоғлар бу ерда Баҳовуддин Нақшбанд истиқомат қилар экан. Кунларнинг бирида гулҳовузлик йигитлар ул зотнинг бузоғини ўғирлайдилар ва уни сўядилар. Зиёфатга эса бузоқ эгасини ҳам таклиф этишибди. У киши зиёфатга борсалар-да, дастурхонга қўл чўзмабдилар.

— Нега гўштдан емаяпсиз? — деб сўрашибди мезбонлар.

— Мен ўғирланган гўштни ейишдан ҳазар қиламан.

Йигитлар бир-бировига маъноли қараб олгач: «Бизга туҳмат қилаяпсиз», — дея меҳмонга танбеҳ бермоқчи бўлишибди. Баҳовуддин ҳазратлари эса ҳеч иккиланмай:

— Буни исботлаш осон, — дебдилар. — Мен ҳозир бузоғимни чақирсам, у сизларнинг ошқозонингизда бўлса ҳам маъраши тайин.

Гулҳовузлик йигитлар бу гапга шубҳа билан қарашибди. Шунда Баҳовуддин бузоқни чақирган экан, даврадагиларнинг қорнида бузоқ бўкира бошлабди. Давра аҳли аввал бу ҳолдан лол қолибди, сўнг меҳмоннинг оёғига йиқилиб, тавба-тазарру қилибди.

Муҳаммад Баҳовуддин даврадан қўзғалаётиб, бузоқ ўғриларига қўшни Зармитан қишлоғининг саховатли, софдил одамларини ибрат қилиб кўрсатибдилар ва «Зармитан зар гардад, журғоташ қанд гардад», яъни «Зармитан зарга кўмилсин, унинг қатиғи қанддек бўлсин» дея дуо айтганмишлар. Шу-шу Зармитан қатиғи довруқли бўлиб келганмиш.

Бу энди бир афсона. Ҳозир эса Зармитан қишлоғида мингга яқин оила яшайди. Бироқ барча оилаларда ҳам бир хил сифатда қатиқ тайёрланмайди. Уни тайёрлашнинг ҳам ўз усталари бор. Қадимда қатиқ ивитиш бобида довруғ таратган кишиларнинг ҳунарини пухта эгаллаб олган Бибиражаб Қурбонова, Саодат Иброҳимова, Робия Ёдгорова, Ҳанифа Асадовалар доимо иззат-икромда. Уларнинг эътирофича, орик ёки янги туққан сигирнинг сути қатиқ учун ярамайди. Сигир туққандан кейин бир ярим, икки ой ўтгач, унинг сутидан қатиқ учун фойдаланиш мумкин. Шунда ҳам жуда оддий бўлиб кўринган қоидаларга тўла амал қилиш шарт. Қаймоғи олинмаган сут оддий ўчоқда қайнатилади. Қайнатиш жараёнида уни шопириб туришга тўғри келади. Сўнгра бироз совутиб яна қайнатгач, илиқ ҳолга келгунча кутиш керак. Шундан кейин сут сопол косага (ҳа, фақат сопол косага) қуйилиб, унга қўр солинадию, чамаси икки-уч соат иссиқ мато билан ўраб қўйилади. Шундан сўнг қатиқ устига икки қаватли дока ёки сурпдан бўлган мато ташлаб, ўн-ўн бир соат сақланади. Мато сут таркибидаги сувни шимиб олади. Ана шу тахлитда ивитилган хуштаъм, роҳатбахш ва шифобахш қатиқ косани тўнтарганда ҳам асло тўкилмайди.

Чорвачилик мутахассиси Шавкат Камоловнинг бу хусусда ўз таклифи бор, жумладан шундай дейди: «Қишлоқ марказидаги ошхонада ва Азизобод бозорида ҳар куни ўртача 150—200 коса қатиқ сотилмоқда. Бундан ташқари, баъзи бир хонадонларда ўз оилалари эҳтиёжи учун ҳам қатиқ тайёрланади. Зармитан қатиғидан катта даромад олиш учун энг аввало сопол идишлар (коса, пиёла) ясашни йўлга қўйиш лозим. Менимча, ҳатто Бухородаги хорижий меҳмонлар яшайдиган меҳмонхона маъмурияти билан шартнома тузиб, келадиган сайёҳларга қатиқ сотишдан валюта ишлаш ҳам мумкин».

Бу фикрда жон бор. Ҳар кун узоқ-яқиндан келиб, Зармитан қатиғини излаб юрувчилар ҳам оз эмас. Қизилтепанинг қайси хонадонига азиз меҳмон келса, мезбонлар ўз биродарларини Зармитан қатиғи билан сийлашга интиладилар. Афсуски, ҳар доим ҳам уни топиш имкони бўлади, деб айтолмаймиз. Демак, унга эҳтиёж катта. Хўш, шундай экан, нега бу муаммо билан жиддий шуғулланилмаяпти? Қишлоқда бир эмас, бир нечта ошхона, чойхона, колхоз бозори ишлаб турибди. Сут қаҳат эмас. Қорамолчилик фермасида, чорвачилик фермер хўжаликларида етиштирилаётган сутнинг ақалли ўндан бир қисмидан қатиқ ивитилса, олам гулистон. У арзон нарх билан сотилганда ҳам, катта даромад олиш мумкин, деб ўйлаймиз. Бундан ташқари, шифобахш сут-қатиқ маҳсулотлари барча бойликдан-да устун турувчи соғлигимизни мустаҳкамлайди. Соғлом халқгина ўз келажагини ўзи қуришга қодир.

Умид САТТОРОВ
Қизилтепа

Тикланиш одамлари

ХОЛИҚУЛ АКАНИНГ ХАЗИНАЛАРИ

Кўпдан бери ҳайрат нелигини билмай юрган эдим. Мудом кўз билан кўриб, қулоқ орқали эшитганларим-ҳамма ёппасига бойлик тўплашга киришиб кетиб, ўз манфаатидан бошқасини ўйламаётгандек. Гўё бу кўҳна дунё мудроқликка чўмиб, инсон илм-маърифатнинг ҳаётбахш нурларидан бебаҳра қолаётгандек безовта бир кайфият баъзан вужудни чулғаб олади. Шунда бирор иши бароридан келиб, бир сўм пул топса, уни 2 сўмга айлантириш илинжида бош қотираётган, тирикчилик кўйига тушиб кетаётган, оғилдаги мол-ҳолининг салмоғию, пўлат сандиғининг учдан икки қисмини бежаган зебу зийнатларига ҳузур билан термулиб роҳат олаётган баъзи кишиларнинг қиёфаси кўз олдимда гавдаланаверади. Бинобарин, рўзғорининг эртасини ўйлаб, бутун жисмоний қувватини-ю, ақл-идроки ва тафаккурини маълум бир муассасада ишлаб, эл-юрт манфаати ва равнақи йўлида сарфлаётган оддий бир фуқаронинг хизматлари, албатта, бундай қарашлардан мустасно.

Шундай кайфиятлар оғушида юрган кунларимнинг бирида тасаввурларим тумандай тарқади: замоннинг одамлари ҳақидаги янгича қарашларни кашф қилдим.

...Агар мендан «Эл-юрт манфаатларини ўз манфаатларидан устун қўя оладиган одамлар кўпми?» дея сўрасалар, ҳеч иккиланмай «Ҳа!» деб жавоб берган бўлардим. Ҳа, ҳақиқатан ҳам, орамизда шундай кишилар бор. Она юртга муҳаббат, Ватанга садоқат туйғуси қон-қонига сингиб кетган фидойи кишилар бугун Сурхон воҳасида истаганча топилади. Таъбир жоиз бўлса, шўрчилик Холиқул Бўронов ҳам ана шундай фидойи инсонлардан.

«Хўш, Холиқул ака ким?» деб сўрарсиз. Шўрчи туманидаги «Толли» жамоа хўжалигида умргузаронлик қилаётган, умрининг 66 баҳоридан қарийб 30 йилини халқ таълими соҳасига бағишлаган Холиқул аканинг ҳаёт йўли чиндан-да, кўпларга ибрат бўлгулик бир ҳикмат билан йўғрилган. Холиқул аканинг беғубор болалиги, навқирон йигитлик даври ўзи туғилиб вояга етган Денов тумани Хайробод қишлоғи кенгликларида кечди. Кейинги ҳаёт йўли — икки йиллик Термиз педагогика билим юртидаги дастлабки таҳсил тақдир тақозоси билан Белоруссияда ўтган ҳарбий хизмат майдонидан Бухоро педагогика олий билимгоҳининг жўшқин қучоғига ўзгача бир мазмун билан кўчди, умр китобининг зарварақларини безади.

Холиқул Бўронов бугун кексалик нафақасини олиб, ёнбошлаб ётадиган ёшда бўлишига қарамасдан, «Ҳаракатда — баракат» шиорига амал қилиб келади. Узоқ йиллик таълим-тарбия ишлари тағин-да у кишини серғалва ҳаёт гирдобига тортаверади. Аниқроқ айтадиган бўлсак, Холиқул аканинг мактабдан узилганига кўп йиллар бўлганига қарамасдан ўй-фикри, кўнглининг ярми ўша ерда. Мактаб жамоаси меҳри, ўнлаб шогирдлар эҳтироми уни мактаб ҳовлисига бошлайди. Таъриф шуки, Холиқул ака мактабдан узоқлашган бўлса ҳам ижоддан, изланишдан тўхтагани йўқ.

1972 йил кўчиб келиб, «Толли» қишлоғини ватан тутган Холиқул ака турмуш ўртоғи Рўзихол Жумаева билан Бухоро педагогика олий билимгоҳида сабоқдош бўлганларидек, ёстиқдош бўлиб, бир мактабда иш фаолиятларини давом эттирдилар.

Холиқул аканинг меҳнатда тиришқоқлиги, кўп қиррали ижодий салоҳияти, иқтидори мазмун ва таърифга бой. Холиқул аканинг бир яхши жиҳати, турли хил қўғирчоқлар, халқ амалий санъатига доир тақинчоқлар ва макетлар ясашни, қамишдан саватт, чий, бўйра сингари турмушга асқотадиган буюмлар тўқишни хўп дўндиради. Исботи: яқинда мактаб жамоасига яқиндан ёрдам бериш ниятида соҳибқирон А. Темур лашкарлари кийиб жангга кирадиган бош кийими — дубулға, қалқон ва найза каби аскарлар яроғини ясаб, тақдим қилди. Баъзида илҳоми жўшиб шеърлар машқ қилади.

Тиниб-тинчимас Холиқул ака шу кунга қадар ўз педагогик фаолиятига доир 60 га яқин турли хил албомлар тузди. Ўзбекистон мустақиллиги, хусусан, Сурхондарё тарихи ва табиатидан сўйлагувчи албомларда алоҳида меҳр тафтини туясиз.

1972 йил Холиқул ака ўз уйида бир хонадан иборат мўъжазгина уй-музей ташкил қилди. Музейни мактаб ўқувчилари қўллашди. Дастлаб бор-йўғи 3—4 тагина экспонати бўлган музей ўқувчиларнинг тиришқоқлиги туфайли тез фурсатда бойиди. Унда нималар йўқ дейсиз: амалий санъатга доир осори-атиқалар: тақинчоқлар, миллий кийим-кечаклар, эски уй-рўзғор буюмлари, иш қуроллари ва тарихий топилмалар музейнинг бойлиги. Бу ерга кирган одам чопон, паранжи, тўқима иштон (эркаклар кийими), марсак (аёллар кийими), желак, кўйлак, ойнахолта (келинларнинг бисоти) сақланади, оттўрва, туз тўрва, қошиқлов (қошиқтўрва), омоч, қора уй эрганаги, бўйра, куви, кели, тулуп (мол терисидан ишланган, сув ва ёғ солишга мўлжалланган меш), қўлоғоч, от эгари, бўйинтуруқ, от араванинг ғилдираги, сават, ёғочдан ишланган чарх, хоскапа, олачиқ, чилим, жун тароқ, елпиғич, рўзғор тарозиси, толкоса-ю қошиқлар ва бошқа неча турли ажиб рўзғор буюмларини кўриб ҳайратланасиз.

— Шу ёғоч сандиқ момомдан қолган. Қаранг, 100 йилни қаритган бўлса ҳам ҳали мустаҳкам, — дея бир сарғайган сандиққа ишора қилади Рўзихол Жумаева ва шифтга узунасига, ёнламасига осиб чиқилган тақинчоқларни номма-ном санайди. — Мана бу «чинмаржон», танга тақинчоқлар, «беш оёқли маммади», уйсирға, буларнинг тури 50—60 дан ҳам кўпроқ.

Дастлаб уй-музейга қадам қўйганингизда Хайробод қишлоғи атрофидан топилган 2 та 50—60 литр сиғимли улкан кўзага нигоҳингиз тушади. Кўзаларга яқин келиб қарасангиз, «Ичига бемалол барваста бир одам кириб ўтирса бўларкан», дейсиз. Хилма-хил ялтироқ ва ажабтовур шаклдаги тошлар... Оғиз қисмида кўчқорнинг шохдор боши тасвирланган кўза... 40—50 чоғли сопол кўзалар, 20 га яқин офтоба ва кўза шаклидаги мис идишлар музей пештахталарида бир текис саф торган. Мана, қадимий сопол ва мисдан ишланган қорачироқлар қорайиб, мунғайиб турибди. Ва ниҳоят, хавотир тўла маъсум кўзларини тикканча Будда ҳайкали сизга пешвоз чиқиб келади... Уй безаклари, қўғирчоқлар ўзга бир пештахтада иноқлик билан равон сафга тизилган.

...Кўҳна Турон элининг зебо малакларига зеб бўлган исирғалар, кўкрак ва қўл тақинчоқлари исён кўтаради: шифтда 2—3 қатор бўлиб ипларга тизилиб арғамчи учади: «Йўқ, кулоллар меҳнати маҳсули — кўза ва бошқа буюмлардан кўра ўн чандон яшовчанроқмиз». Истиҳола қилган индамас кўзалар қорин бўшлиқларида тақинчоқларнинг сўзларини пичирлаб такрорлайдиллар ва маъюс хаёлга чўмадилар. Бу ерда осори-атиқалар мартаба талашадилар.

* * *

Икки қиз, бир ўғилни тарбиялаб вояга етказган Холиқул аканинг музейидаги осори-атиқалар бугунги кунда сон жиҳатидан мингдан ошиб кетди. Маълумки, уй-музей экспонатларини тор жойда, уй шароитида сақлаш қийин. Хоналарнинг ёруғ ва кенг бўлиши, биринчидан, экспонатларнинг яхши сақланишига наф берса, иккинчидан, музейни келиб кўрувчиларга қулайлик туғдиради. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 12 январдаги «Музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони чиққанидан кейин ҳам Шўрчи туман ҳокимлиги ва «Толли» жамоа хўжалиги бошқаруви томонидан мазкур музейга бирон-бир моддий ёки маънавий ёрдам берилмаган кўринади. Мазкур фармондан келиб чиқиб, туман маданият муассасаси ҳамда вилоят маданият ишлари бошқармаси мутасаддилари ёрдам қўлини чўзсалар, ёмон бўлмасди.

Музей одамларнинг эътиборини тортяпти. Уни БМТ вакиллари, «Амир Темур юрган йўллар бўйлаб» Ҳалқаро илмий экспедицияси аъзолари, Покистоннинг Ўзбекистондаги элчиси жаноб Шавкат Али Шайх, «Далварзинтепа»да текширувлар ўтказган ўзбек-япон экспедицияси аъзоси, япониялик олим Ямаучи Сан, халқаро «Олтин мерос» жамғармаси етакчилигида бир гуруҳ олимлар келиб кўрдилар. Улар қолдирган дастхатларни ўқиб, Холиқул ака қилаётган ишларнинг салмоғи ва савоби қанчалик улкан эканлигига амин бўласиз.

Ҳар нақшидан тўкилар кўнгил…

Холмуҳаммад
ТОҒАЙМУРОД
Сурхондарё вилояти

Манноб ҒАФУРОВ, 1933 йилда Андижоннинг Қўрғонтепасида туғилган.

1956 йили Ленинград Давлат университетининг геофизика факултетини тамомлаган ва Ўзбекистонда кўп йиллар гидрогеология соҳасида ишлаган.

1956-1958 йилларда Марказий Қизилқум гидрогеология экспедициясида инженер-геофизик вазифасида ишлаб, Ўзбекистонда биринчи бўлиб геофизика усулларини артезиан сув қатламларини аниқлашда қўллаган.

У Ўзбекистонда гидрогеофизика фанига асос солувчилардандир. 1966 йили Тошкент зилзиласи оқибатларини тугатишда хизмат қилди.

1969 йили геология-минерология фанлари номзоди унвонини олди.

1975-85 йилларда ядро физикаси (нейтрон-активация таҳлил) усулларини геология-қидирув ишлари (асосан олтин конларини очишда) амалиётга киритган.

1985 йилдан то шу кунга қадар Республикамизнинг Шарқий ҳудудларида жойлашган олтин конларида ядро физикаси институти олимлари билан ҳамкорликда, ядро физикаси таҳлил усуллари ёрдамида олтин, кумуш ва бошқа рангли, нодир металларни тоғ жинслар таркибида аниқлаш билан шуғулланмоқда.

Бу энг замонавий таҳлил усулларини олтин конларида кенг кўламда фойдаланиш борасида илмий тадқиқот ишларини бажармоқда.

ОЛТИН КОНЛАРИНИ ОЧИШ "КАЛИТИ"

Жонажон Ўзбекистонимиз Оллоҳ томонидан инъом этилган беҳисоб еrости қазилма бойликларига, жумладан, катта заҳирали олтин конларига, кўплаб рангли ва нодир металлар, нефть, газ, ҳамда энг қимматбаҳо конларига бой, келажаги буюк давлатдир. Бир қатор фойдали қазилмалар — олтин, мис, табиий газ, волфрам, калий тузлари бўйича республикамиз дунёда етакчи ўринни эгаллайди. Чунончи, олтин заҳиралари бўйича дунёда 4-, уни ишлаб чиқариш бўйича эса 7-ўринда туради.

Мустақиллигимиз шарофати ва Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг тинимсиз меҳнати, саъйи-ҳаракатлари туфайли республикамизнинг барча ерости ва ерусти бойликлари халқимизнинг турмуш фаровонлигини янада яхшилашга, Ватанимиз салоҳиятини ва куч-қудратини оширишга хизмат қилмоқда. Юртбошимиз Олий Кенгашнинг 1993 йил 28 декабрда бўлган XII чақириқ XIV сессиясида бутун жаҳонга машҳур, сифатли олтинимиз ҳақида гапириб шундай деган эди: — «Юртимизда яшаётган ҳар бир фуқаро, ҳар бир яхши ниятли инсон буларни билиб, тўғри баҳо бериб, ана шу бизга куч-қудрат бағишлаётган бойликларимизни асраб-авайлаб, абадий сақлаш учун барча кучини, бутун борлиғини бағишлаши ҳам қарз, ҳам фарздир».

Бу сўзлар ҳар биримизнинг табаррук она заминимизга маҳру муҳаббатимизни ва садоқатимизни янада оширади. Унинг бағридаги қазилма бойликларни асраб-авайлашга, улардан оқилона тежамкорлик билан фойдаланишга ундайди.

Бугунги кунда олдимизда турган энг муҳим вазифалардан бири она ер бағрида яшириниб ётган беҳисоб бошқа қазилма бойликлар қатори олтин конларини очишдан, уларни тезроқ ишлаб чиқариш иншоотларига айлантиришдан иборатдир. Бундан ташқари, ҳозирда ишлаб турган олтин конлари самарадорлигини ошириш ҳам асосий масала ҳисобланади. Уларга ижобий ечим топиш давлатимизнинг олтин заҳирасини янада кўпайтириш учун имкониятлар яратади. Бунинг учун, бизнингча, қуйидаги ишларни амалга ошириш керак.

Биринчидан: барча қазилма бойликларни, жумладан, олтин конларини тадқиқ қилишда, жамики тоғ-геология ишлари жараёнида, тоғ жинслари, маъданлар, турли минераллар таркибидаги олтин, кумуш ва бошқа йўлдош элементлар миқдорини аниқлашда энг замонавий ва ўта сезгир ҳисобланган нейтрон-активация усулидан фойдаланиш зарур. Бу усулнинг афзаллиги шундаки, у орқали тоғ жинсларининг бир дона намунаси («проба»си) таркибидаги олтин, кумуш ва қўшимча яна бир неча элемент миқдорини атиги уч дақиқа ичида аниқлаш мумкин. Бошқа таҳлил усуллари бундай имкониятларга эга эмас. Улар воситасида тоғ жинслари намунасини таҳлил қилиш кўп вақтни олади. Чунончи, фақат олтин, кумушни аниқлаш учун беш-олти соат кетади. Намуна асосида таҳлил қилиш ва бошқа усулларнинг сезиш қобилияти ҳам жуда паст. Шунга қарамай, кўпчилик конларда тоғ жинслари ва маъданлар таркибидаги олтин, кумуш миқдори эски таҳлил усули — намуналарни текшириш йўли билан аниқланмоқда. Ҳолбуки, бу қадимий усул учун кўп вақт ва кўп миқдорда ҳар хил кимёвий «реагентлар», махсус идишлар, асбоб-ускуналар зарур. Қолаверса, у тоғ жинсларидан олинган намуналарни аниқлик берувчи микронга қадар (ун ҳолатига келгунча) майдалашни талаб қилади. Акс ҳолда, таҳлил ишларини олиб бориб бўлмайди. Шу боис тоғ инженерлари, технологлари, геологлари намуналарни майдалаш учун махсус микротегирмонлардан фойдаланиб, кўп меҳнат ва вақт сарфлашга мажбур бўлмоқдалар. Нейтрон-активация таҳлил усули учун эса, намуналарни талқон ҳолига келтириш шарт эмас.

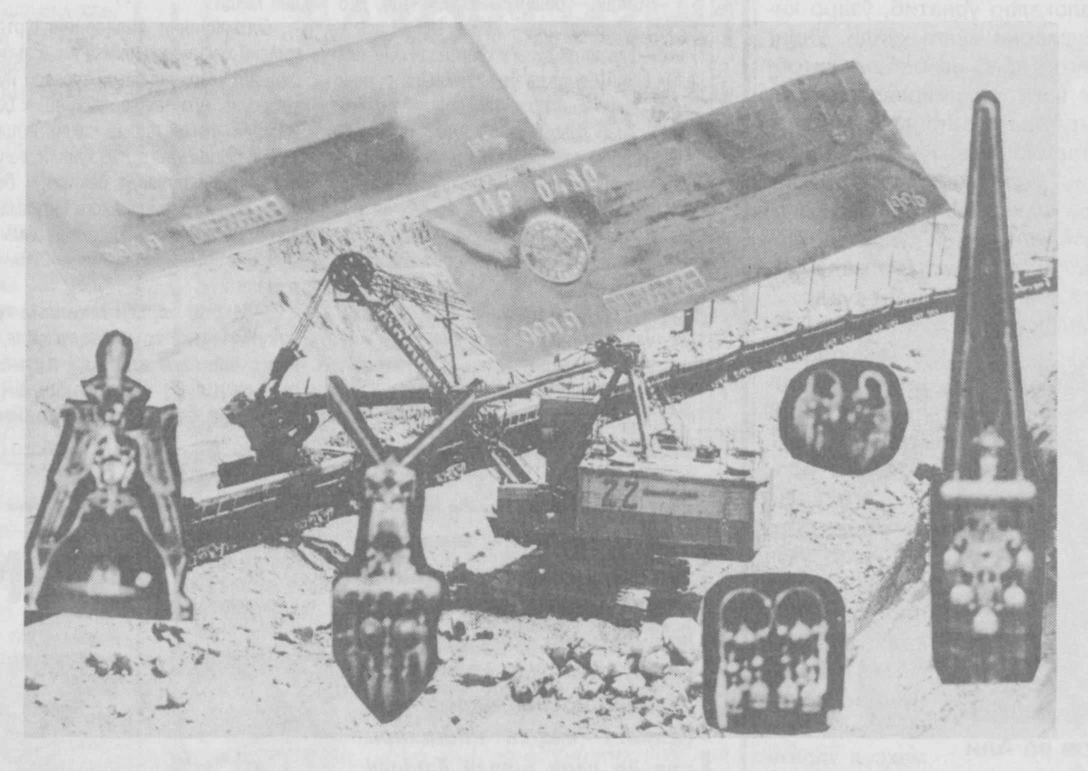

Кўриниб турибдики, нейтрон-активация таҳлил усули олтин конларида кенг қўлланилса, уларнинг иқтисодий самарадорлигини ошириш учун кенг имкониятлар яратади.

Иккинчидан: нейтрон-активация таҳлил усули ёрдамида тоғ жинслари, маъданлар, минераллар таркибидаги олтин, кумуш ва бошқа йўлдош элементлар миқдори юзасидан олинган аниқ маълумотларга қараб, ҳозирда ишлаб турган олтин конларининг ҳамда истиқболли, олтинга бой жойларнинг геологик ва тектоник тузилишини ўта синчиклаб, ҳар тарафлама батафсил ўрганиш зарур. Шу мақсадда ҳар бир олтин кони учун тоғ-инженерлик ва маркшейдерлик режалар белгилаш, фойдаланилаётган ва фойдаланишга тайёрланаётган қатламлар учун алоҳида-алоҳида махсус хариталар тузиш керак. Булар:

— микротектоник;
— микроминералогик;
— микрогеотехнологик

хариталардир.

Ушбу хариталар ҳар бир кон миқёсида олтин ётқизиқларининг тарқалиш ва тақсимланиш қонуниятларини очиб беради. Шу билан бирга, тоғ-инженерлик ишлари режасини тўғри тузиш учун имкон яратади, олиб борилаётган ишлар самарадорлигини оширади.

Агар республикамиз ҳудудида ишлаб турган мавжуд олтин конларида нейтрон-активация таҳлил усули кенг кўламда қўлланилиб, унинг ёрдамида олинган аниқ маълумотлар бўйича юқорида айтилган хариталар тузилса, тоғ-инженерлик, тоғ-технология ишлари улар асосида ташкил қилинса, давлатимизнинг олтин заҳирасини бир неча мартага кўпайтириш мумкин бўлади. Бунинг учун бизда барча имкониятлар мавжуд.

Шу нарсани алоҳида айтиб ўтиш жоизки, нейтрон-активация таҳлил усули дунёда биринчи бўлиб геология соҳасида Ўзбекистонда яратилган, қўлланилган ва ривожлантирилган. Бу ноёб таҳлил усулининг яратилиш тарихи йирик геолог олим, академик Ҳ. М. Абдуллаев фаолияти билан боғлиқ.

Ҳ. М. Абдуллаев 1950 йиллардаёқ она заминимиз олтин, кумуш ҳамда бошқа рангли ва нодир металларга, қўйингки, Менделеев жадвалидаги барча элементлар мавжуд эканлигини илмий жиҳатдан исботлаган ва буни амалиётда кўрсатган эди. Ўша пайтларда ҳали инсонга ўз бағрини очмаган беҳисоб қазилма бойликлар конларининг ҳар хил геологик ва тектоник шароитларда тарқалиш ва тақсимланиш қонуниятларини очиш, уларга асосланиб олтинга бой минтақа-ўлкаларни аниқлаш учун энг замонавий, ўта сезгир ва тезкор таҳлил усули зарур эди. Бу талабларга атом реактори асосида яратилган нейтрон-активация таҳлил усули жавоб бера олиши мумкинлигини Ҳ. М. Абдуллаев яхши биларди. Шунга кўра, ушбу усулни Ўзбекистонда яратиш, ундан геология-қидирув ишларида кенг фойдаланиш зарурлиги ғоясини олға сурганди.

Ҳ. М. Абдуллаевнинг шахсан ташаббуси ва раҳбарлиги билан 1956 йили Тошкентда атом реактори қурилди ҳамда унинг асосида Ядро физикаси институти ташкил қилинди. Институт олимлари ва мутахассислари — Е. М. Лобанов, Ш. Х. Ҳотамовлар 1959 йилдан эътиборан Марказий Қизилқум минтақасидан (Мурунтовдан) келтирилган тоғ жинслари таркибидаги элементлар миқдорини нейтрон-активация таҳлил усули ёрдамида аниқлаш борасидаги илмий-тадқиқот ишларини бошлаб юбордилар. Кейинчалик бу каби изланишлар республикамизнинг бошқа жойларидан келтирилган турли тоғ жинслари устида ҳам олиб борилди ва ривожлантирилди.

Афсуски, Ҳ. М. Абдуллаев ўзи асос солган ва бошлаган ташаббус меваларини кўра олмади. Бешафқат ўлим уни орамиздан жуда эрта олиб кетди. Академик-олимнинг хайрли ишларини сафдошлари ва шогирдлари давом эттирдилар. 1968 йили институт олимларидан Е. М. Лобанов, У. А. Орипов ва У. Ғ. Ғуломовлар раҳбарлигидаги гуруҳ тоғ жинслари таркибидаги олтин ва бошқа йўлдош элементлар миқдорини тезкорлик билан аниқловчи автоматлаштирилган нейтрон-активация таҳлил усулини яратиш мақсадида кенг қамровли ишларни бошлаб юбордилар. Бу изланишлар кўп ўтмай геология-қидирув ишларида илк самараларни кўрсатди.

1974 йилнинг 4 июлида ўша кезлар республика Фанлар Академиясининг президенти бўлиб ишлаётган таниқли олим О. С. Содиқов ва Ўзбекистон геология министри, геология-минералогия фанлари доктори Х. Т. Тўлаганов биргаликда махсус қарор қабул қилишди. Шу қарорга мувофиқ республикамизнинг турли минтақаларида геология-қидирув ишлари олиб борган экспедицияларнинг ўта сезгир ва тезкор таҳлил усулларига бўлган эҳтиёжларини қондириш мақсадида, Улуғбек шаҳарчасида Ядро физикаси институтининг атом реактори негизида, амалий ядро-геофизика лабораторияси ташкил этилди. Унга 1975-1985 йилларда камина раҳбарлик қилган.

Лабораториянинг ташкил топиши нейтрон-активация усулларини, жумладан, автоматлаштирилган, таҳлил усулини қўллаш, республикамизнинг барча ҳудудларида, турли геологик ва тектоник шароитларда ҳосил бўлган тоғ жинслари таркибини аниқлаш борасида кенг кўламли илмий-тадқиқот ва тажриба-синов ишларини олиб бориш учун катта имкониятлар яратди. Масалан, 1975-1985 йиллар давомида ушбу усул ёрдамида геология-қидирув экспедициялари учун 100 мингдан ортиқ тоғ жинслари намуналари таҳлил этилди. Улар таркибидаги элементлар миқдори аниқланиб, буюртмачиларга топширилди. Олинган катта ҳажмдаги маълумотлар республикамизнинг ғарбий ва шарқий ҳудудларида жойлашган Марказий Қизилқум, «Нурота», «Туркистон», «Коратепа — Зирабулоқ», «Ҳисор», «Чотқол» ва «Қурама» тоғ-геология минтақаларида кўплаб қазилма бойликлар, чу-

Мутахассис таклиф киритади

нончи, олтин конларининг тарқалиш ва тақсимланиш қонуниятларини очишда ҳамда истиқболли жойларни аниқлашда жуда қўл келди.

Автоматлаштирилган таҳлил усули ҳозирга келиб институтнинг Б. С. Йўлдошев раҳбарлигидаги олимлари томонидан янада такомиллаштирилган ва компютерлаштирилган. Бу таҳлил усули ниҳоятда унумли. Таассуфки, сўнгги йилларда буюртмалар етарли бўлмагани туфайли лаборатория тўла қувват билан ишламаяпти. Аксарият ҳолларда бекор туриб қоляпти. Институт раҳбарияти бу ҳақда жиддий ўйлаб кўрса, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Яна бир умидимиз шуки, юртимизда фан-техника ютуқларини олтин қазиб чиқариш конларига дадил жорий этаётган ишбилармон мутахассислар ва раҳбарлар кўпайиб бормоқда. Айтайлик, «Қовулди» олтин қазиб чиқариш кони директори Х. А. Ризаев ташаббуси билан 1994 йилда хайрли бир ишга қўл урилди. Коннинг тоғ жинслари таркибидаги олтин ва бошқа элементларни аниқлаш тажриба-синов тариқасида автоматлаштирилган нейтрон-активация таҳлил усули ёрдамида олиб борила бошланди. 1996 йили шу усул ёрдамида олинган аниқ маълумотлар янги-янги, олтинга бой қатламларни кашф этишга ёрдам берди. Ушбу қатламлардан олинган олтин коннинг бир ярим йиллик режасини бажаришга шароит яратди.

Дарҳақиқат, она заминимиз хазиналар маконидир. Унинг ҳар бир қаричи биз учун бойлик ва куч-қудрат манбаидир. Мен шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, автоматлаштирилган нейтрон-активация таҳлил усули намуналарни текшириб таҳлил қилиш усули ўрнини бемалол босиши ва бу жиҳатдан республикамиз бўйича арбитраж вазифасини бажариши тайин. Бас, шундай экан, келинг, ҳамжиҳатликда иш юритайлик. Диёримизда янгидан-янги олтин конларини очиш ва мавжуд конлар самарадорлигини ошириш учун автоматлаштирилган нейтрон-активация таҳлил усулини амалиётга кенг жорий қилайлик, унинг имкониятларидан самарали фойдаланайлик.

Манноб ҒАФУРОВ,
Ангрен олтин қазиб чиқариш кони қошидаги «Хазина калити» кичик корхонаси директори, геология-минералогия фанлари номзоди

ЭСЛАТМА

Автоматлаштирилган нейтрон-активация таҳлил усули, ерости қазилма бойликлар, жумладан, олтин конларини очиш калитидир. Бу дунёда тенги йўқ усул, ядро физикаси олимларимизнинг геология-қидирув соҳасидаги мутахассислар билан ҳамкорликда олиб борган кўп йиллик тинимсиз, меҳнатининг натижасидир.

Бу усулни она заминимиз бағрида ҳали очилмаган, яшириниб ётган янги-янги қазилма бойликлар, жумладан, олтин конларини қидириб топиш ва аниқлашдаги амалий аҳамиятини, келажагимизнинг ишончи ва таянчи бўлган ёш авлодга тушунтириш ва ўргатиш, биз кекса авлоднинг олдида турган энг муқаддас ва маъсулиятли вазифадир.

Биз шундай қилганимиздагина, келажагимиз заминига мустаҳкам пойдевор яратган бўламиз.

«ТУРОН» АКЦИЯДОРЛИК ТИЖОРАТ БИРЛАШТИРУВ БАНКИ

БАНК АКЦИЯЛАРИНИНГ 850000000 СЎМЛИК 3-ЭМИССИЯСИНИ МУОМАЛАГА ЧИҚАРДИ

I. ЭМИТЕНТ ТЎҒРИСИДАГИ АСОСИЙ МАЪЛУМОТЛАР

1. «Турон» акциядорлик Тижорат Бирлаштирув Банки («Турон» АТББ) 1990 йил 6 ноябрда ҳиссадорлик банки сифатида тузилган. Собиқ Совет Иттифоқи Давлат Банки ва собиқ Иттифоқ Молия Вазирлиги томонидан рўйхатга олинган (рўйхатдан ўтиш тартиб рақами N 713). Кейинчалик — 1990 йил 30 декабрда Ўзбекистон Давлат Банки томонидан 713/8 тартиб рақами билан қайта рўйхатдан ўтказилган. Ҳиссадорларнинг 1993 йил 17 апрелдаги умумий йиғилиши қарорига мувофиқ, «Турон» Акциядорлик Тижорат Бирлаштирув Банки» деб номланувчи очиқ турдаги акциядорлик жамиятига айлантирилган.

Низоми Ўзбекистон Республикаси Давлат Банки томонидан 1990 йил 31 декабрда рўйхатга олинган, 1993 йил 20 октябрда, 1997 йил 6 майда Ўзбекистон Республикаси Марказий Банки томонидан қайта рўйхатдан ўтказилган.

«Турон» Акциядорлик Тижорат Бирлаштирув Банки юридик шахс ҳисобланади, тижорат операцияларини амалга оширади, дахлсиз — алоҳида мол-мулкка эгалик қилади, ўз номидан мол-мулкка ва шахсий мол-мулкка оид бўлмаган ҳуқуқни қўлга киритиши, ўз зиммасига мажбуриятлар олиши, судда, арбитражда ёки ҳакамлар судида даъвогар ва жавобгар бўлиши мумкин.

Қарзларни ундиришга доир мурожаатларга Банк ўз мажбуриятлари бўйича жавоб беради.

Банк акциядорларнинг мажбуриятлари юзасидан жавобгар бўлмайди. Банк акциядорлари Банк тўловлари бўйича тегишли акциялар қиймати меъёрида жавобгар бўладилар.

2. «Турон» АТББнинг юридик манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 44-уй. Почта манзили: индекс 700128, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 44-уй. Телефонлар: 144-33-94; 144-23-97; 144-32-32. Мухбирлик ҳисоб рақами: N 10301000700000446501. Тошкент пул тўловлари марказида. Банк коди N 00446.

3. Акциялар чиқариш тўғрисидаги қарор қабул қилинганда Низом маблағи Банкнинг 1673 акциядори, жумладан, 1078 нафар жисмоний шахс бадаллари ҳисобига тузилган. Хорижий акциядорлар йўқ.

4. Банк Низом маблағининг 5 фоизидан кам бўлмаган акцияларга эга асосий ҳиссадорлар қуйидагилардир:

«ТУРОН» АТББ АКЦИЯДОРЛАРИ РЎЙХАТИ (Улушнинг Банк Низом маблағидаги қиймати ва фоизи кўрсатилган ҳолда).

Акциядорлар таркиби — Низом маблағидаги улуш

минг сўм ҳисобида — фоиз ҳисобида

Банк Низом маблағининг 5 фоизидан ортиқ акцияларга эга жами юридик шахслар (Давлат мулки)

Ўзбекистон Республикаси ҚСХВ 23135 9,25%

Банк Низом маблағининг 5 фоизидан кам акцияларга эга жами юридик шахслар (Давлат мулки)

Давлат юридик шахслари бўйича ЖАМИ 94267 37,70%

Банк Низом маблағининг 5 фоизидан кам акцияларга эга юридик шахслар

Юридик шахслар бўйича ЖАМИ 80718 31,57%

ЖАМИ 198120 79,25%

Банк Низом маблағининг 5 фоизидан кам акцияларга эга жисмоний шахслар

Жисмоний шахслар бўйича ЖАМИ 51880 20,75%

«Турон» АТББ Низом маблағининг ЖАМИ 250000 100%

«Турон» АТББнинг рўйхатга олинган Низом маблағи 250000 100%

Хорижий акциядорлар йўқ. Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатларидан акциядорлар йўқ.

5. Банкнинг бошқарув идоралари:
— Банк акциядорларининг умумий йиғилиши;
— Банк Кенгаши;
— Банк Бошқаруви.

6. Банк бошқарувининг олий идораси акциядорларнинг Умумий йиғилиши ҳисобланади. Акциядорлар умумий йиғилишлари оралиғида умумий раҳбарлик фаолиятини Банк Кенгаши амалга оширади.

Банк Кенгаши таркиби қуйидаги кишилардан иборат:

НИСНЕВИЧ Аркадий Самуилович — Банк Кенгаши раиси, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазири ўринбосари.

АЪЗАМОВ Мубошир Аъзамович — Банк Кенгаши аъзоси, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг иқтисодиёт, таҳлил ва ташхис бошқармаси бошлиғи.

ТИЛЛАЕВ Асатулла Тўхтасинович — Банк Кенгаши аъзоси, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигининг Молия бошқармаси бошлиғи.

МУҲАМЕДОВ Авазбек Рафьтович — Банк Кенгаши аъзоси, «Ўзгўштсутсаноат» Давлат акциядорлик ассоциацияси Бошқаруви раисининг биринчи ўринбосари.

АБДУЛЛАЕВ Умид Валиевич — Банк Кенгаши аъзоси, Ўзбекистон сув хўжалигини мелиорациялаш ва лойиҳалаштириш институти директори.

МАЛИКОВ Фаттоҳ Халилович — Банк Кенгаши аъзоси, «Ўзсувускунабутлаш» ишлаб чиқариш бирлашмаси Бош директори.

ИСАЕВ Усен Исаевич — Банк Кенгаши аъзоси, Қорақалпоғистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирининг ўринбосари.

ИЛҲОМОВ Сирожиддин Зиёвуддинович — Банк Кенгаши аъзоси, Тошкент вилояти Мелиорация ва сув қурилиши тресті бошқарувчиси.

МАЛИКОВ Тоҳир Сатторович — Банк Кенгаши аъзоси, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия дорилфунунининг биринчи проректори.

7. «Турон» АТББ Бошқаруви Банкнинг кундалик фаолиятига изчил раҳбарлик қилувчи ижрочи идора ҳисобланади ва унинг натижалари учун жавобгар бўлади.

Банк Бошқаруви таркибига кирувчилар:

ЙЎЛДОШЕВ Фахриддин Тўрақулович — Бошқаруви Раиси.

НАБИЕВ Латифжон Набиевич — Бошқаруви Раисининг биринчи ўринбосари.

ОРТИҚОВ Носир Ҳамидович — Бошқаруви Раиси ўринбосари вазифасини бажарувчи.

РУСТАМОВ Аслиддин Ашурбоевич — Бошқаруви аъзоси.

8. Банкнинг жамғарма портфели:

Низом жамғармасининг 5 фоизидан ортиғига Банк эгалик қилувчи республикадаги барча корхоналар, банклар, фирмалар, ташкилотлар ва бошқа юридик шахслар рўйхати:

(Минг сўм ҳисобида)

Тартиб рақами	Акциядорлик жамиятлари номлари	Жойлашган макони	Банкнинг Низом жамғармасидаги улуши	Банк улуши минг сўм ҳисобида (номинал бўйича)
1.	Банк техсервис	Тошкент шаҳри	8,29%	750,0
2.	«Янгиобод» АЖ	Ангрен шаҳри	18,00%	1128,6
3.	«Пойафзалчи» АЖ	Тошкент шаҳри	5,00%	1065,6
4.	«Ғаллаоролпарранда» АЖ	Ғаллаорол шаҳри	16,00%	3650,0
5.	«Олмалиқ уй қурилиш» АЖ	Олмалиқ шаҳри	29,50%	9546,2
6.	Бизнес фонд	Самарқанд шаҳри	1%	5500,0
7.	«Пискент пахта тозалаш» АЖ	Пискент шаҳри	18,00%	186,9
8.	«Тошкентсут» АЖ	Тошкент шаҳри	22,20%	2257,8
9.	«Паркент-шароб» АЖ	Паркент шаҳри	11,00%	1128,6
10.	«Марғилон Ҳонатлас» АЖ	Марғилон шаҳри	5,00%	4583,2
11.	Инвестраст ҳамкор	Тошкент шаҳри	18,18%	200,0
12.	«4-темир-бетон буюмлари» АЖ	Тошкент шаҳри	24,00%	3619,5
13.	«Олмалиқ ғишт» АЖ	Олмалиқ шаҳри	14,20%	2072,0
14.	«Наманган ёғ-экстрация» АЖ	Наманган шаҳри	14,00%	2470,6
	ЖАМИ			38159,0

9. «Турон» АТББ Ўзбекистон Республикаси Банклари Ассоциацияси банк техникаларига техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш республика маркази, минтақавий банк ўқув марказининг аъзоси ҳисобланади, «Тошкент» Фонд Биржасида ва Ўзбекистон Республикаси Валюта Биржасида ўз ўрнига эга.

10. «Турон» АТББ Бухоро, Наманган, Нукус, Фарғона, Самарқанд, Сурхондарё, Навоий, Хоразм, Сирдарё ва Қаршида ўз филиалларига эга бўлиб, уларга муассислик қилади.

«Турон» АТББ филиаллари:

— Бухоро филиали, 1991 йил 12 сентябрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-3. Манзили: 705000, Бухоро шаҳри, Жарқоқ кўчаси, 3-уй.
— Наманган филиали, 1991 йил 12 сентябрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-5. Манзили: 716000, Наманган шаҳри, Охунбобоев кўчаси, 66-уй.
— Нукус филиали, 1991 йил 24 декабрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-7. Манзили: 742000, Нукус шаҳри, Шароф Рашидов кўчаси, 25-уй.
— Фарғона филиали, 1991 йил 4 декабрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-6. Манзили: 712011, Фарғона шаҳри, Қосимов кўчаси, 149-уй.
— Самарқанд филиали, 1994 йил 27 апрелда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-8. Манзили: 703054, Самарқанд шаҳри, Огаҳий кўчаси, 62-уй.
— Сурхондарё филиали, 1994 йил 16 декабрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-10. Манзили: 732006, Термиз шаҳри, Акмал Икромов кўчаси, 11-уй.
— Навоий филиали, 1994 йил 27 апрелда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-9. Манзили: 706800, Навоий шаҳри, Низомий кўчаси, 28-уй.
— Хоразм филиали, 1994 йил 16 декабрда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-12. Манзили: 740007, Урганч шаҳри, Хонқа кўчаси, 104-уй.
— Сирдарё филиали, 1995 йил 28 апрелда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби 713/8-13. Манзили: 707000, Гулистон шаҳри, Охунбобоев кўчаси, 49-уй.
— Қарши филиали, 1996 йил 22 апрелда очилган. Рўйхатдан ўтиш тартиби № 713/8-14. Манзили: 730004, Қарши шаҳри, «Ўзбекистон» кўчаси, 81-»А» уй.

II. ҚИММАТБАҲО ҚОҒОЗЛАРНИ КЕЛГУСИДА ЧИҚАРИШГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР

11. Қимматбаҳо қоғозлар тўғрисида умумий маълумотлар:

— Чиқариладиган қимматбаҳо қоғозлар тури — номи ёзилган оддий акциялар, номи ёзилган имтиёзли акциялар;
— Банк ҳисоби бўйича чиқариш рақами учинчи;
— чиқарилган акцияларнинг умумий суммаси миқдори — 850000000 сўм.
— Акциялар сони — 850000 дона.
— Банк муомалага номинал қиймати 1000 сўм бўлган 765000 дона номи ёзилган оддий акцияларни чиқаради.

Бу акцияларнинг ҳар бири акциядорга қуйидаги ҳуқуқларни беради:

— Банк акциядорларининг Умумий йиғилишида кўриб чиқиладиган масалаларни ҳал этишда бир овозга эга бўлиш;
— Банк акциядорларининг Умумий йиғилиши йиллик молиявий натижаларга кўра белгилаган миқдорда дивиденд олиш;
— Банк тугатилган тақдирда унинг мулкидан акциядорга тегишли акциялар суммаси қийматига тенг қисмини олиш.

Номинал қиймати 1000 сўмлик номи ёзилган имтиёзли акциялардан 85000 дона чиқарилади. Бу акцияларнинг ҳар бири акциядорга қуйидаги ҳуқуқларни беради:

— Банк акциядорларининг Умумий йиғилиши томонидан белгиланиб, қайд этилган дивидендни олиш. Агар Банк акциядорларининг Умумий йиғилиши имтиёзли акциялар бўйича дивидендларни тўлаш юзасидан белгилаган миқдорга етарли даражада даромад бўлмаса, дивиденд оддий акциялар қийматидан кам бўлмаган миқдорда тўланади.
— Асосан қолган қимматбаҳо қоғозлар эгалари олдида Банк тугатилгандан сўнг унга тааллуқли мол-мулкнинг маълум қисмини акциядорга тегишли акциялар суммаси қийматига тенг равишда олиш.

12. Қимматбаҳо қоғозларни чиқариш тартиби ҳақида:

— қимматбаҳо қоғозларни чиқариш тўғрисидаги қарор 1998 йил 16 ноябрда қабул қилинган;
— ушбу қарор Банк акциядорларининг Умумий йиғилиши томонидан чиқарилган;
— эмиссия проспекти Ўзбекистон Республикаси қимматбаҳо қоғозлар бозорини назорат қилувчи ва мувофиқлаштирувчи маркази томонидан рўйхатга олингач, акцияларни тарқатиш жараёни бошланади.
— орадан бир йўл ўтгач, акцияларни тарқатиш тугалланади.
— Акциядорлар ҳуқуқининг чекланиши: Банкнинг бир акциядори мулки Банк Низом жамғармаси суммасининг 20 фоизидан ошмайди. Акциядор Банк Низом жамғармасининг 5 фоизи миқдорида акцияларга эга бўлганда, бундан Ўзбекистон Республикаси Марказий Банки хабардор қилиниши зарур. Ушбу кўрсаткич 20 фоизга тенглашса, олдиндан Марказий Банк розилиги олиниши керак;
— акция эгалари мустақил реестр соҳиблари тасарруфидаги акциядорлар реестри томонидан албатта рўйхатдан ўтишлари шарт;
— акциялар номинал қиймат бўйича олдиндан ёзилиш тартибида ёки биржадаги қийматлар бўйича тузилган олди-сотди шартномалари асосида тақсимланади;
— Банк акциялари унинг филиаллари тизими, мустақил дилерлар орқали, шунингдек, фонд биржаларида сотиш йўли билан тарқатилади;
— акциялар мустақил дилерлар орқали сотилганда, улар билан Банк акцияларини тарқатиш юзасидан шартнома тузилади;
— акциялар уларни олувчиларга фақат пули тўлиқ тўлангандан сўнг берилади;
— қимматбаҳо қоғозларни чиқариш накдина шаклида амалга оширилади;
— акциялар (акциялар сертификатлари) Банкда, депозиторийда ёки акциядорларнинг истак-хоҳишига кўра, уларнинг ўзларида сақланиши мумкин.

13. Акцияларни нарх-наво ва ҳисоб-китоб тўловлари шароитида чиқариш ҳақида маълумотлар:

— акциялар номинал баҳо бўйича очиқ ёзилиш тартибида сотилади, кейинчалик баҳоси акцияларнинг фонд биржаларида қайд этилган қийматлари асосида белгиланади;
— акция сўмда тўланиши ҳам мумкин;
— жисмоний шахслар пулни накд тўлашлари ёки омонат кассалари орқали ўтказишлари мумкин;
— юридик шахслар эса ҳисоб рақамидан пул ўтказиш йўли билан тўлашлари лозим;
— номи ёзиладиган имтиёзли акциялар сотиб олувчи Банкда ўзи учун очилган шахсий ҳисоб рақамига пул маблағи ўтказади. Банк акциялари тўловининг энг сўнгги муддати шартнома тузилгандан сўнг бир ой;
— номи ёзиладиган оддий акцияларни сотиб олувчи ҳам Банкда ўз номига очилган шахсий ҳисоб рақамига узоғи билан худди шу муддат ичида пул маблағи ўтказади.

14. «Турон» АТББ акцияларини тарқатишда унинг барча филиаллари, шунингдек, Банк қошидаги 3-брокерлик идораси (манзили: 700128, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 44-уй. Ўзбекистон Республикаси Молия Вазирлиги томонидан 1994 йил 22 декабрда берилган № 94 рақамли лицензияга эга) иштирок этади. Бу иш билан Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги лицензиясига эга бошқа муассасалар ҳам шуғуллана олади.

15. Қимматбаҳо қоғозлар бўйича даромадлар олиш ҳақида маълумотлар:

— Банкнинг молия йили мобайнидаги фаолияти натижасида олинган фойда биринчи навбатда унинг жамғармасини тўлдириш учун йўналтирилади. Чунончи, заҳира ва суғурта жамғармаларини, шунингдек, Банк учун белгиланган меъёрларга мувофиқ уни ривожлантириш жамғармасини мустаҳкамлашга сарфланади.

Қолган фойда эса, акциядорлар Умумий йиғилишининг қарори асосида акциядорларга улар Низом жамғармасига қўшган улушга тенг миқдорда дивидендлар шаклида тақсимланади ёки Банк Низом жамғармасини кенгайтириш учун ажратилади.

— Йил якунларига кўра тўланиши лозим ҳисобланган дивидендлар миқдори ва шакли Банк акциядорларининг Умумий йиғилиши томонидан аниқланади.
— акция эгалари дивидендларни Банкнинг жойлардаги филиалларидан олишлари ҳам мумкин;
— йил якунлари бўйича акциядорлар реестри Банк Акциядорларининг Умумий йиғилиши ўтказилиши мўлжалланган вақтдан ўттиз кун олдин ёпилади;
— акциядорларнинг Умумий йиғилиши дивидендларнинг миқдори ва тўловларнинг бошланиш вақти тўғрисида қарор қабул қилади;
— Банкнинг жисмоний шахс ҳисобланувчи акциядорлари дивидендларни накдина шаклида, юридик шахс бўлган акциядорлар эса, накд пулсиз шаклида оладилар;
— дивидендлар банк ва унинг филиаллари жойлашган манзилларда юридик шахслар бўлмиш акциядорларга уларнинг ҳисоб рақамларига, жисмоний шахслар ҳисобланмиш акциядорларга эса, уларнинг шахсий ҳисобига пул ўтказиш йўли билан тўланади.

16. Акцияларни қайта сотиб олиш ёки уларни бошқа қимматбаҳо қоғозларга алмаштириш бўйича алоҳида мажбуриятлар йўқ.

Акциялар йўқолган ҳолларда унинг эгаси Банкка ёзма ариза билан мурожаат қилиши зарур. Аризада йўқолган акцияларнинг серияси ва рақамлари кўрсатилиши лозим. Ушбу акцияларнинг кейинги тақдирини Банк томонидан тузилган махсус комиссия ҳал этади. Ҳар бир аниқ ҳолат юзасидан алоҳида қарор қабул қилинади.

Хотира ва қадр

УЛУҒЛАР ИШИГА СОДИҚ ЭДИ...

Ўрта Осиё минтақасидан дунё илм-фани тараққиётига салмоқли ҳисса қўшган кўплаб алломалар етишиб чиққан. Уларнинг бебаҳо асарлари ҳанузгача ўз аҳамиятини йўқотмасдан, ҳозирги пайтда ҳам янги изланиш ва кашфиётларга асос бўлмоқда. Турли соҳаларда ёзилган ушбу асарларни кенг афкор оммага етказишда шарқшунос олимларимизнинг ҳиссаси беқиёс каттадир. Улар мамлакатимиз ва халқимиз ўтмиш тарихи, адабиёти, маданияти, илм-фанига оид бебаҳо меросимизни ўрганиб, юртимиздан етишиб чиққан уламолар ва уларнинг инсоният равнақида тутган ўрни тўғрисида бўлган тасаввурни кенгайтиришга ва дунё ҳамжамиятида ёш давлатимизнинг муносиб ўрин эгаллашига катта ҳисса қўшиб келмоқдалар.

Кенг қамровли ва сермаҳсул илмий изланиш ва тадқиқотлари билан шарқшунос олим Абдусодиқ Ирисов мамлакатимиздагина эмас, балки хорижда ҳам катта обрўга эга бўлди. Унинг қаламига мансуб ўнлаб китоб, юзлаб рисола ва мақолаларда буюк алломаларимиз Имом ал-Бухорий, Имом ат-Термизий, ал-Беруний, ал-Форобий, ал-Хоразмий, Ибн Сино, Аҳмад ал-Фарғоний, ал-Жузжоний, Мирзо Улуғбек, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоий, Аҳмад Югнакий ва улар каби бошқа кўплаб кўзга кўринган етук ва машҳур уламолар ҳаёти ва ижоди акс эттирилган. Улар орасида «Абу Райҳон Беруний», «Беруний ва Ҳиндистон», «Абу Райҳон Беруний. Юз ҳикмат», «Хоразмий ва Форобий», «Абу Ало ал-Мааррий (ҳаёти ва ижоди)», «Абу Наср Форобий. Шеър санъати», «Форобий адиб», «Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри» каби асарлар бор.

СУРАТДА: Ойбек, Абдусодиқ Ирисов ва Али Ҳошим Рашид (Миср). Тошкент, 1958 йил, октябр

Олимнинг бутун ҳаёти давомида олиб борган асосий изланишлари Абу Али Ибн Синонинг кўп қиррали ижодини ўрганишга бағишланган бўлиб, бу борада унга тенг келадиган шарқшунос дунё миқёсида кам десак ҳеч муболаға бўлмайди. У Ибн Синонинг адабиёт, шеърият, тиббиёт, маърифатпарварлик, фалсафа, мантиқ, ахлоқ-одоб ва тарбияга оид кўплаб асар ва рисолаларини ўрганиб, ўзбек тилига таржима қилди ва нашр этди. Улар орасида «Абу Али Ибн Сино» (ҳаёти ва ижодий мероси), «Ибн Сино-маърифатпарвар адиб», Абу Али Ибн Сино фалсафий қиссалари, шеърлари, ҳикматлари, ўгитлари, таржимаи ҳоли, «Ибн Сино ҳақида афсона, ривоят ва ҳикоятлар», «Абу Али Ибн Сино Форобий ҳақида», «Форобий ва Ибн Сино», «Ибн Синонинг табиий фанларга оид мероси», «Ибн Сино поэтикаси», «Ҳикматлар хазинаси — Ибн Сино ҳикмати», «Абу Али Ибн Синонинг Саломон ва Ибсол қиссаси», «Ҳаким Ибн Сино» сингари кўплаб китоб, рисола, ва мақолалар бор.

Абдусодиқ Ирисов мақолалари Сурия, Туркия ва бошқа мамлакатларнинг журнал ва газеталарида ҳам чоп этилган. Улар орқали аллома Ўзбекистонда шарқшунослик, маданият, адабиёт соҳаларида олиб борилаётган ишлар билан хориждаги кенг афкори оммани ва илмий доираларни таништириб борди. Қатор мамлакатларнинг олимлари билан яқиндан алоқалар ўрнатиб, ўзаро китоб ва журнал алмашувларни йўлга қўйди. Унинг кутубхонасида жамланган ноёб ва бебаҳо китоблар олимларимизнинг янги изланишларига туртки бериб, Ўзбекистонда шарқшуносликнинг янада юқори поғонага кўтарилишига хизмат қилди.

Олим аждодларимиз меросини ўрганар экан, қайси соҳага тааллуқли бўлишидан қатъий назар, унинг ҳозирги даврдаги аҳамиятини кўрсатиб, ёшлар ўртасида илғор тарбиявий-ахлоқий, маданий-маърифий ва маънавий ғояларни илгари сурди.

«Гулхан» журналининг масъул котиби ва «Ғунча» журналининг муҳаррири лавозимида ишлаб, болалар адабиётига катта эътибор берди. Улар учун бир қанча шеър ва ҳикоятлар тўпламларини ёзиб, нашр этди. Унинг сермаҳсул таржимонлик фаолияти туфайли халқимиз араб адабиёти дурдоналари билан танишиш имконига эга бўлди. Олим араб, форс, турк тилларидан кўплаб қисса, ҳикоя, ривоят, шеър, ўгит, достон, мақол ва масалларни ўзбек тилига таржима қилди. Ўзи ҳам кўплаб асарлар ёзди. «Минг бир кеча», «Шеърлар ва тиббий достон», «Ҳазрат Али айтур», «Чаҳорёрлар», «Ҳикматларга тўла бу дунё», «Амир Саййид Олимхон. Бухоро халқининг ҳасрати тарихи», «Қуддусдаги воқеа», Судан ёзувчиларининг «Янги уй» сарлавҳали ҳикоялар тўплами, Сурия ёзувчиларининг ҳикоялари, Миср ёзувчиси Жуброн Халил Жуброн ҳикоялари ва бошқалар шулар жумласидандир.

Ўзининг оммавий ахборот воситалари орқали чиқишлари билан аллома халқимиз орасида кенг танилди. Радио ва телевидение дастурларида уюштирилган суҳбатлар, газета ва журналларда эълон қилинган мақолалар унинг самарали фаолиятини ёрқин акс эттирди.

20 февралда кўп қиррали ижод соҳиби Абдусодиқ Ирисов 71 ёшга тўлган бўларди. Афсуски, у қизғин изланишлари янада гуркираган даврда бу фоний дунёни тарк этди. Ишончимиз комилки, унинг қолдирган мероси халқимизга ўзлигини англаш, Осиё минтақасидан етишиб чиққан алломалар ҳаёти ва ижодини ўрганиш, ёшлар маънавиятини бойитишга имкон беради ва Ўзбекистон шарқшунослик илмий хазинасида муносиб ўринни эгаллайди.

Эркин ЖАББОРОВ

ИҚБОЛ АЯНИНГ БЕШИКЛАРИ

Халқ миллий ҳунармандчилигида бешикчилик санъати алоҳида аҳамият касб этади. Бешиклар, беланчаклар Ўзбекистоннинг турли ерларида ўзига хос шакл кўринишлари, ишланиш услублари ҳамда ранг-баранглиги билан бир-бирларидан фарқ қилади. Масалан, бухоролик, самарқандлик ҳамда ургутлик бешикчи усталарнинг ишлари Фарғона водийси, Тошкент ёки бошқа ерлардагилардан ўзларининг ўлчамлари, турли қисмларининг шакллари, ранглари билан фарқланиб туради.

Тошкентнинг Эски шаҳар қисми қадимдан халқ ҳунармандчилиги ва амалий санъати буюмларини ясовчи уста ва ҳунармандлар маҳаллаларидан иборат. Тор кўчалардан бирида жойлашган ҳовлида бешикчи уста Иқбол ая Алиева ўз фарзандлари ва невaралари билан истиқомат қилади. Қирқ беш йилдан бери шу касб билан шуғулланади. Аяни мўъжазгина ҳовлисидаги бешикчилик устахонасида икки ўғли Мирсолиҳ ва Миролимжонлар билан бирга ишлаётган пайтида учратдим...

Устахона олдидаги ҳовли юзасида, енгил том остида бешик қисмларини тайёрлашда қўлланувчи ускуналар ўрнатилган. Ғўлалардан тахтачалар тилувчи арра, эмоч эгувчи айлана мослама, тешик очувчи парма...

— Ватан — бешикдан бошланади, деб бежиз айтилмайди, — дейди Иқбол ая. — Инсон фарзанди дунёга келгандан сўнг илк дамларини бешикда ўтказади. Она сутини эмиб, алла эшитиб улғая бошлайди. Бешик асрлар давомида такомиллашиб, боланинг ором олиши учун қулай бир шакл ва кўринишга келган. Бешик гўдакни ташқи муҳит таъсирларидан, совуқдан ва иссиқдан, шовқинлардан ҳимоя қилади. Болани тез ухлаб қолиши ҳамда яхши ором олиши учун қулай. Тувак ва сумаклар мавжудлиги туфайли гўдакнинг таги доим қуруқ туради, қўл ва оёқларининг тўғри ўсишига ёрдам беради.

Ҳозирги пайтда бешикнинг Тошкент услубига хос хиллари, уларнинг ички ва устки жиҳозлари халқимиз талаби ва дидига мос равишда ранг-баранг кўринишда ишлаб чиқарилмоқда.

— Эллигинчи йилларнинг ўртасида мана шу ҳовлига келин бўлиб тушдим, — деб давом этади ая. — Раҳматли турмуш ўртоғим Мирғиёс Мирилёс ўғли ўз ота касби бўлмиш бешикчилик билан шуғулланар эдилар... Тақдир тақозоси билан мен ҳам рўзғор ишлари қатори бешик ясаш ишларига аста-секин аралаша бошладим. Аввалига ғўлалардан тахтачалар тайёрлаб, болта тутиш, тўқмоқ ташлаш каби ишларга ёрдам бердим. Кейинчалик эса бешик тахтачалари, дастаси, помбоз, гирдибоз, поялар, йўрға, сих эмоч, қуббалар каби қисмларини ясаш, уларни чилвирлаш каби ишларни бажара бошладим. Бу ишларни қилганим сари бешикчилик ҳунарига қизиқишим ортди. Йиллар ўтди, беш ўғилли ва бир қизли бўлдим. Болаларнинг ризқи шу ҳунар орқасидан келди...

Олтмишинчи йилларнинг ўрталарида миллий ҳунармандчиликка яхши эътибор берилмай, уларнинг баъзи турлари йўқ бўлиб кетаёзди. Ўша вақтларда «Бешик бола учун зарарли» деган гаплар чиқди. Бешик ясаш ва уни сотиш таъқиқлаб қўйилишгача бориб етди. Ўша пайтларда бекитиқча бешиклар ясаб, уларни харидорларга йиғилмаган ҳолда сотишга мажбур бўлганмиз. Аммо оддий халқ ота-боболаридан қолган бешикдан воз кечгани йўқ...

— Иқбол ая, мустақиллик туфайли ҳукуматимиз томонидан халқ ҳунармандчилигига алоҳида эътибор берилмоқда. Бу борада қандай фикрларингиз бор? — деб сўрайман аядан.

— 1996 йили Чорсу бозорида янги қурилган жуда қулай, шинам, ҳунармандлар сотув расталаридан жой олдим. У ерда ўғилларим билан бирга ясаган бешик, беланчак, болалар аравачалари, кичик ҳажмли бешикча, чамбарак, сумак, ошхона жиҳозлари каби хилма-хил ҳунармандчилик буюмлари билан савдо қилмоқдамиз. Бундан ташқари, 1997 йил «Мусаввир» ИИЧ маркази қошидаги «Ҳунарманд» уюшмасига аъзо бўлганим туфайли 5 йилга солиқлардан озод бўлдик. Биз ҳунармандлар учун бундай катта имтиёзлар, эркинликларни яратиб берган ҳукуматимиздан миннатдормиз.

— Иқбол ая, ҳар бир соҳанинг ўз муаммолари бўлади. Бешикчиликнинг ўзига яраша қийинчиликлари бордир?

— Бешик, беланчак ясашда асосан тол, тут, акация дарахтларидан фойдаланилади. Илгари Тошкент шаҳри ва унинг атрофларида тол кўп бўларди. Аммо охирги пайтда бу дарахт тури сезиларли равишда камайиб қолди. Фарғона, Қўқондан катта юк машиналарида тол поялари олиб келиб сотилади. Аммо улар Тошкент толлари каби тўғри ва ишлатишга қулай эмас. Бунинг устига, узоқдан келтирилгани учун нархи ҳам баланд. Ёғоч кўзсиз, бурамасиз ва қурт емаган бўлиши зарур. Бешикнинг дастаси, қубба, нарванак, сих, поялар, помбоз, гирдибоз каби қисмлари толдан ясалади. Тол тез ўсадиган кўркам дарахт. У ҳавони тозалаш, одамга ёқимли соя-салқин беришда бебаҳо дарахт. Тошкент шаҳри ва ён-атрофда катта толзорлар барпо қилинса, шаҳримизнинг ҳавоси учун ҳам, бешиклар учун ҳам кони фойда.

Ҳунарим — бахтим менинг

— Ая, ҳунарингизни шогирдларга ҳам ўргатяпсизми?

— Бўлмасам-чи! Беш ўғлим бор. Уларнинг ҳаммаси бешикчилик касбини эгаллашган. Шу ҳунар орқасидан уч ўғлимни уйлик-жойлик қилдим. Икки ўғлим ва икки келиним, невaраларим билан бирга яшаймиз. Мирсолиҳ ва Миролим бешик-беланчакнинг ёғоч қисмларини ясашади. Мен эса силлиқлаш, ранг тайёрлаш, бўяш, лаклаш каби ишларни бажараман. Бундан ташқари, бешик учун хилма-хил кўркам матолардан гаврапўш, чойшаб, ёстиқча каби жиҳозларини тикамиз. Бу ишда менга келинларим ёрдам беришади. Тўрт невaрам ҳам бу ҳунарни ўрганмоқдалар. Бундан ташқари, ҳозирги пайтда, мустақил равишда ўн икки нафар шогирдим бу ҳунар билан шуғулланмоқда. Биз ясайдиган бешикларимиз сифатли, пишиқ, кўркам бўлсин, деймиз. Бўлмаса, харидорлар назаридан қолиш ҳеч гап эмас. Бешикларимизни узоқлардан келувчилар ҳам харид қилишади. Бир неча бешикларни Саудия Арабистонидан, Туркиядан ташриф буюрган ўзбек ватандошларимиз олиб кетишди. Ўзбек бешиги Америка Қўшма Штатларига ҳам етиб борди.

Ҳунармандчилигимиз бундан ҳам зиёд бўлиб ривожланаверсин. Халқимиз болажон, серфарзанд. Биз яхши ниятлар билан ясаётган бешик ва беланчакларда буюк келажакда яшовчи насларимиз улғаяверсинлар.

Баҳодир ИЛЁСОВ,
«Мусаввир» ИИЧМ катта санъатшуноси

«ШАМСИКЎЛ» ЮЛДУЗЛАРИ

Наманган тумани «Шамсикўл» қишлоғида табиатнинг сўлим сирлари, дилкаш одамлар суҳбати, мутолаа мўъжизаларидан қалби дарёланган санъат—илҳом кишилари кўп ва улар турли ёшдаги ижодкорлардир. «Шамсикўл» ҳаваскор рассомларининг қўлидан чиққан турфа сувратлар, қаламкашлар қалам қўридан тўкилган ушбу бир неча шеърлар эътиборингизга ҳаволадир. Қишлоқнинг номида қуёш ифодаси бор, ушбу илҳом меваларида эса юлдузлар жамоли ёниқ.

Васфингизга сўз етарму сиз гули раъно,
онам,
Меҳрибон, мунис, диловар, оқилу доно,
онам.

Ҳуснига мафтун қилувчи гулбаҳор гул
атрини,
Сиздан олганму, билолмам, оразн зебо,
онам.

Тунлари кўз юммай айтган аллангиз
бахтим тилаб,
Бергай ором жону танга булбули
гўё онам.

Ўхшатай неларга сизни, ой дейинму
ё қуёш,
Ой юзингиздир, қуёш-чи, қалбингизда жо,
онам.

Меҳр ила меҳнат билан илму одоб
ўргатдингиз,
Тонгдек оппоқ зулфингизга мен ўзим
шайдо, онам,

Бош эгиб таъзимдаман сизга, Санобар, ҳар қачон
Давлатим, бахтим, қувончим, меҳри бир дарё, онам.

***

Эркалармиз бизга даврон шунча имкон айлагач,
Билгай инсон ерни қадрин сайри осмон айлагач.

Дўстингни ранжишли қўйма, унга юз бор узринг айт,
Тил озори битмас асло дилни вайрон айлагач.

Бил, меҳрга муҳтож инсон, бўлма лоқайд, тошбағир,
Сўлдирар бир кун ҳаёт гулшанда меҳмон айлагач.

Борки одам бу заминда бир-биридин кам эмас,
Ўзгани ҳам шер деб англа ўзни арслон айлагач.

То Санобар, бор ҳаётсан, элга қилгил яхшилик,
Сўнгра эслаб миннат этма лутфи эҳсон айлагач.

Санобар БОБОНАЗАРОВА

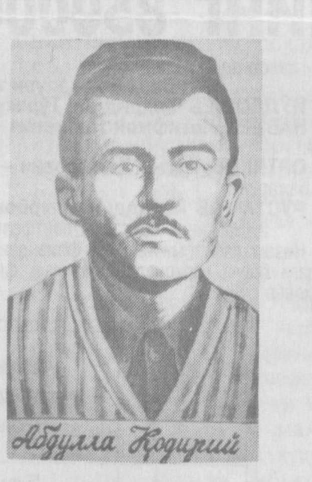

СУРАТЛАРДА: «Шамсикўл»ликлар ижодидан намуналар

СОҲИБҚИРОН ҲАЙКАЛИ ҚОШИДА

«Темурхон наслидан Султон Улуғбек,
Ки олам кўрмади султон анингдек»,
Ҳазрат Навоий ҳам кулиб тургандек,
Ҳақгўй Бобур Мирзо кўриб тургандек,
Яхши бир давронга етказди замон,
От ўйнатиб келар Амир Темурхон.

Бу масканда гуллар қулф уриб турсин,
Дўстлар давра қурсин, марҳамат қилсин,
Ўктам дер, бобомиз ишлари келсин,
Ўзбекнинг кимлигин билмаган билсин.
Мустақил давронга етказди замон,
От ўйнатиб келар Амир Темурхон.

Ўктам МИРЗО

Т. МАҲКАМОВ олган суратлар.

ЎЗ УЙИНИ ТОПОЛМАГАЧ...

Баъзан Вашингтон шаҳрининг узундан-узоқ ва ёп-ёруғ кўчаларида ажабтовур воқеалар ҳам рўй бериб туради. Шундай бўлган десангиз, биров ишонмайди. Штат полиция бошқармасида мистер Филипп Вебстерни туппа-тузук бухгалтер, меҳрибон одам деб таърифлашади. Уларнинг айтишича, 43 ёшли айни куч-қувватга тўлган Филипп ўзи билан бирга хизмат қиладиган гўзал ва келишган аёлларга бирор марта суқланиб ҳирс билан қарамаган, кўпинча уларнинг ресторан ёхуд турли хил кечаларга қилган таклифларини ҳам рад қилган.

Нима бўлдию, у шаҳар чеккасида турадиган эски дўсти — Рассел Женкинсни кўриши керак бўлиб қолди. Кеч соат ўнларда япянги «Феррари» машинасини бошқариб бораётган Вебстернинг тоқати тоқ бўлди. Бир соатдан ортиқ Вашингтон кўчаларида адашиб юрди. Машинада дам у ёққа, дам бу ёққа бориб келади. Ниҳоят, дўстининг уйини тополмай машинани тўхтатиб, сигарет тутатди. Шу пайт ёнига бежирим кийинган бир ёш йигит келиб Филиппдан штат марказига олиб кетишни илтимос қилди. Филипп эса бу нотаниш йигитдан рулга ўтиришини сўради. Толиқиб йўлни тополмай қолганини айтди. Аммо йигит бунга кўнмади. Шунда Филиппга нима бўлди, худо билади — ўша йигитнинг биқинига зарб билан тепиб дарҳол рулга ўтиришини буюрди. Кўзидан ўт чиқиб, қўрқиб кетган йигит дарҳол рулга ўтирди. Қўлига темир таёқ ушлаб олган Филипп эса йигитнинг бошида таёғини кўтариб турди.

Полиция бошқармасида сўроқ қилинганда Филипп Вебстер қилмишидан жуда қаттиқ пушаймонда эканлигини айтиб узр сўради. «Безорилик қилишга мажбур бўлиб қолдим. Умримда энди тўртинчи бор рулга ўтиришим, шу пайтгача Вашингтон кўчаларида кечқурун фақат бошқа бировларнинг машинасида юрар эдим», — дейди Филипп уятдан қизарганча.

«МЕН КУН САЙИН АҚЛЛИ БЎЛАЯПМАН»

Билл Гейтснинг номи унинг «Майкрософт» деб номланган компютер программаси билан бутун дунёга танилди. Бу миллиардернинг қурган кўплаб данғиллама уйлари ва боғ-ҳовлилари 50 миллион долларга баҳоланди.

Билл Гейтс қандай бой бўлгани кўп журналистларни қизиқтириб келади.

Яқинда миллиардер Билл Гейтснинг иккинчи китоби чиқди, у «Бизнинг олдимизда турган йўл» деб номланади. Бу китобда у бўлғуси электрон асри ҳақида фикр юритади. Ҳайратомуз фикрларни билдиради. Унинг фикрича, бизнинг асримизда дунё информация магистрали — «шаҳар майдони» ва «марказий дунё универмаги»га айланади: «Бу шунақанги жой бўладики, биз савдо-сотиқ қилишимиз, капитал қўйишимиз, тортишув ўтказишимиз, янги кишилар билан учрашишимиз ва оддий вақтимизни қизиқарли ўтказишимиз мумкин.

Натижада дунё ҳозиргидан кўра бойроқ ва барқарорроқ бўлади. Кўплаб чўнтак компютерлари чиқади ва улар бизнинг ҳаётимизни янада енгиллаштиради. Мисол учун у пайтда авиачипта зарур бўлмайди. «Компютер бу ишни ҳам қойилмақом қилиб уддалайди. Ҳар қандай қўшиқни сайёрамизнинг истаган ерида туриб эшитишга ёки хоҳлаган бадиий филмни кўришга қодир бўламиз», дейди Гейтс.

Билл Гейтснинг «Ю-Эс-Эй дикэнд» журналига берган интервюсида гап унинг шахсий ҳаёти ҳақида боради.

Гейтсни дабдабали либослар унчалик қизиқтирмайди. Уннинг иккита туғишган опаси бор. У Мелине деган қизга уйланган (Майкрософтнинг олдинги кичик мененжери). Ҳозир уларнинг Женнифер исмли қизалоқлари бор.

Компютерлар даҳоси мактабда унчалар яхши ўқимаган, ота-онаси ўқишга қизиқишини ошириш учун кўп тарқалган методни қўллашган, яъни яхши баҳо олса, эвазига пул беришган. Бу усул натижасини кўрсатади ва Билл мактабда яхши ўқий бошлайди. Билл Гейтсдан «Пул олиб ўқишингиз яхши натижа бердими?» деб сўрашганда, «Йўқ, — деб жавоб берди у. — Пул баҳона эмас, балки мен 8-синфдан ўзим жуда яхши ўқий бошлаганман».

Мултимиллиардернинг сўзига қараганда, ўқитувчилари уни, унчалик ҳаракатчан бўлмаса ҳам фавқулодда қобилиятга эга, деб ҳисоблайдилар, унинг ақлига энг юқори потенциалга эга деб баҳо берганлар. Ота-онаси Гейтсни 6 ёшида хусусий мактабга беришади. «У ерда мен 1,5 йилдан сўнг яхши ўқий бошладим. 9-синфда ҳатто яхши баҳо ҳам олганман», — дейди Билл.

Билл Гейтс китоб ўқишни жуда севади. Китоб ўқишга қизиқтирганлари учун ота-онасидан жуда миннатдор. У болаларнинг ўқиши масаласида ҳозирги олимлар фикрига қўшилади. «Ота-оналар ўз фарзандларига 3—4 ёшидан бошлаб китобни овоз чиқарган ҳолатда ўқишга ўргатганлари маъқул. Албатта, бола ҳали ҳеч нимани тушунмаслиги мумкин, лекин кейинчалик бу катта натижа бериши тайин», — дейди.

Ҳозирги вақтда Гейтс қанақа китоблар ўқийди? «Мен ҳар куни диққат билан Британияда чиқадиган «The Economist» журналини ўқийман, шунингдек, Америкада чиқадиган «Уоим Стрит Жорнэл» газетасини, «Форбс», «Бизнес уик», «Форчун» журналларини ўқиб бораман. Ва яна ишбилармонларга тааллуқли бўлмаган журналларни варақлаб тураман. Булар: «Нью-Йоркер» ва «Вэнити фэр». Катта мақолаларини жуда севаман. Телекўрсатувлардан Си-Эн-Эн, Эн-Эс-Эн-Би-Си ва махсус компютерлашган Си/нетни, Интернет орқали кўриб бораман», — дейди Билл. Бу гапга ишониб бўлмайди. Лекин биласизми, гапларга қараганда, Билл Гейтснинг уйида ҳали ҳам телевизор йўқ. «Жуда тўғри, — деб жавоб беради у, — кўп йиллар мен вақтимни телекўрсатувларсиз ўтказдим, телевизоримни эса монитор сифатида, фақат видео кассеталар кўриш учун ишлатдим. Мен кечқурун «телевизор ёнида ўтириб ҳар хил сериалларни кўришга 3—4 соат вақтимни бекор йўқотишни умуман хоҳламайман».

Гейтс бадиий филмларни яхши кўради: «Ҳар йили кинотеатрда 50—60та бадиий лента кўраман. Мен янги уй қуряпман. Унда кинозал ҳам бўлади. Лекин барибир кинотеатрга тушиб турганга етмайди».

— Йил ҳафталарини қандай ўтказасиз? Кунлик ишингизни қандай амалга оширасиз? — деб сўрашади Биллдан. «Уйдан чиқаётганимда, — деб жавоб беради у, — компютер почтаси орқали қандай хат-хабарлар келганини текшираман, бир кунда турли кишилардан 200 га яқин хат оламан. Ишгача 20 минутлик йўл, йўлда келган хат-хабарлар устида ўйлаб бораман, ўзимни фикран турли йиғилиш ва учрашувларга тайёрлайман.

Ишхонада маҳсулотимизни ишлаб чиқарадиган ходимлар билан мулоқот ўтказаман ва уларнинг келажакка ишонч билан қарашларига кўмаклашаман, турли масалаларда қўллаб-қувватлаб тураман. Сўнг соат 7 ёки 8 атрофида уйга қайтаман ва кундалик ёзишга ўтираман. Компютер орқали жавоб хатлари юбораман. Бўш вақт қолса, хотиним билан кинога бораман».

«...Мен кундан-кун ақлли бўлиб бораяпман», — дейди Билл Гейтс ўзининг «Ю-Эс-Эй уикэнда»га берган суҳбатида.

Компютер даҳоси, ўзининг сўзига қараганда, уйланганидан кейин ва қизи туғилгандан сўнг «Тиражга чиққанлигини» айтади.

Хориж матбуоти материали асосида Миркомил СОДИҚОВ тайёрлади.

МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 0168.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Холида ИСЛОМОВА
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 19.40

Манзилимиз: Тошкент-83,
Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа консерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Холли НОРБОЕВ